

TALLINNA TEHNIKAÜLIKOOL

Majandusteaduskond

Õiguse instituut

Laura Kaal

**VÕLGNIKU KOHUSTUSED KOHUSTUSTEST VABASTAMISE
MENETLUSES**

Magistritöö

Õigusteaduse õppekava

Juhendaja: Uno Feldschmidt, MA

Tallinn 2018

Deklareerin, et olen koostanud töö iseseisvalt ja olen viidanud kõikidele töö koostamisel kasutatud teiste autorite töödele, olulistele seisukohtadele ja andmetele, ning ei ole esitanud sama tööd varasemalt ainepunktide saamiseks. Töö pikkuseks on 16 671 sõna sissejuhatusest kuni kokkuvõtte lõpuni.

Laura Kaal

(allkiri, kuupäev)

Üliõpilase kood: 122904HAJMM

Üliõpilase e-posti aadress: Laurakaal3@hotmail.ee

Juhendaja: Uno Feldschmidt, MA:

Töö vastab kehtivatele nõuetele

.....

(allkiri, kuupäev)

Kaitsmiskomisjoni esimees: /lisatakse ainult lõputöö puhul/

Lubatud kaitsmisele

.....

(nimi, allkiri, kuupäev)

SISUKORD

SISUKORD.....	3
LÜHIKOKKUVÕTE.....	5
SISSEJUHATUS.....	6
1. FÜÜSILISE ISIKU KOHUSTUSTEST VABASTAMISE MENETLUS	10
1.1. Kohustustest vabastamise menetluse eesmärgid ja põhimõtted.....	10
1.2. Kohustustest vabastamise menetluse algatamine.....	15
1.3. Kohustustest vabastamise menetluse algatamise piirangud.....	19
1.3.1. Võlgnik on mõistetud süüdi pankroti- või täitemenetlusalase kuriteo, maksualase kuriteo või karistusseadustiku §-des 380–3811 nimetatud kuriteo toimepanemises	20
1.3.2. Võlgnik on viimase kolme aasta jooksul enne ajutise halduri nimetamist või pärast seda andnud tahtlikult või raske hooletusega ebaõigeid või ebatäielikke andmeid oma majandusliku olukorra kohta, et saada toetusi või muid soodustusi riigilt, kohalikult omavalitsusüksuselt või sihtasutuselt või vältida maksude maksmist.....	22
1.3.3. Kohus on viimase 10 aasta jooksul enne ajutise halduri nimetamist otsustanud võlgniku kohustustest vabastada või jätnud võlgniku avalduse kohustustest vabastamiseks rahuldamata seetõttu, et võlgnik on pannud toime pankrotikuriteo	24
1.3.4. Võlgnik on viimase aasta jooksul enne ajutise halduri nimetamist või pärast seda tahtlikult või raske hooletuse tõttu takistanud võlausaldajate nõuete rahuldamist. Võlausaldajate huvide kahjustamiseks loetakse muu hulgas vara raiskamist.....	25
1.3.5. Võlgnik on tahtlikult või raske hooletusega esitanud võlanimekirjas ebaõigeid või ebatäielikke andmeid oma vara ja sissetulekute, võlausaldajate ja oma kohustuste kohta, samuti rikkunud tahtlikult või raske hooletusega muid oma käesolevas seaduses sätestatud kohustusi	27
2. VÕLGNIKU KOHUSTUSED MENETLUSE KESTEL JA KOHUSTUSTEST VABASTAMISE OTSUSTAMINE.....	30
2.1. Varaga seotud kohustused	31
2.1.1. Võlgnik on kohustatud tegelema mõistlikult tulutoova tegevusega ja, kui tal sellist tegevust ei ole, siis seda otsima.....	31
2.1.2. Võlgniku töö- või teenistussuhtest või muust sarnasest suhtest saadud tulu või ettevõtlusest saadud tulu nõuded loetakse loovutatuks usaldusisikule. Usaldusisik peab sellest tasude maksmiseks kohustatud isikutele teatama	37
2.1.3. Pärimise teel saadu väärtusest on võlgnik kohustatud poole usaldusisikule üle andma	42
2.2. Informatiivne kohustus.....	45

2.2.1. Võlgnik peab viivitamatult teatama kohtule ja usaldusisikule igast elu- ja tegevuskoha vahetusest, mitte varjama saadud tulusid ning vara, samuti andma kohtu ja usaldusisiku nõudel teavet oma tegevuse või selle otsimise, oma sissetulekute ja vara kohta.....	45
2.3. Võlgniku kohustustest vabastamise otsustamine	48
KOKKUVÕTE.....	56
SUMMARY	60
KASUTATUD ALLIKATE LOETELU	64

LÜHIKOKKUVÕTE

Magistritöö käsitleb füüsilise isiku kohustustest vabastamise menetlust ja võlgniku kohustusi menetluse kestel. Töö terviklikkuse tagamiseks käsitleb autor ka menetluse algatamise keeldumisaluseid ning kohustustest vabastamise otsustamist. Pankrotieelsetest kohustustest vabanemine on ette nähtud võlgnikele, kelle majanduslik olukord on eriti raske ning menetluse läbimise kaudu võimaldatakse võlgnikule uus majanduslik algus. Menetluse algatamise otsustamise ainuõigus on kohtunikul, kes hindab PankrS § 171 lg-s 2 sätestatud keeldumisaluseid. Menetluse kestel on võlgnik kohustatud täitma PankrS § 173 sätestatud kohustusi. Lähtudes kohustuste olemusest eristab autor varalisi kohustusi ja informatiivset kohustust. Varalisteks kohustusteks on kohustus tegeleda mõistlikult tulutoova tegevusega või selle otsimisega; võlgniku tulu loetakse loovutatuks usaldusisikule; tulust peab usaldusisik võlgnikule üle andma 25 protsenti ning pärimise teel saadu väärtusest on võlgnik kohustatud poole usaldusisikule üle andma. Informatiivseks kohustuseks on kohustus viivitamatult teatada kohtule ja usaldusisikule igast elu- ja tegevuskoha vahetusest, mitte varjama saadud tulusid ning vara, samuti andma kohtu ja usaldusisiku nõudel teavet oma tegevuse või selle otsimise, oma sissetulekute ja vara kohta.

Magistritöö eesmärgiks on analüüsida ning hinnata, kas sätestatud kohustused on võlgniku jaoks liiga koormavad. Magistritöö eesmärkide saavutamiseks kasutab autor kvalitatiivseid meetodeid ning analüüsib võrdlevalt Eesti, Saksamaa ning USA pankrotimenetlust reguleerivaid õigusakte ning teeb asjakohaseid ettepanekuid püstitatud ülesande lahendamiseks. Autor püstitab hüpoteesi – pankrotiseaduse § 173 sätestatud kohustused on võlgniku jaoks liiga koormavad eduka kohustustest vabastamise menetluse läbiviimiseks. Kokkuvõtvalt järeldas autor, et töös püstitatud hüpotees ei leidnud kinnitust.

Pankrotimenetlus, kohustused, võlgnik, vabastamine, keeldumisalused

SISSEJUHATUS

Üheksakümnendate alguses olid Euroopa riigid sügavas majanduslikus depressioonis, millega kaasnes füüsiliste isikute makseraskuste süvenemine. Lisaks madalama sissetulekuga peredele olid raskes olukorras ka keskklassi pered, kes olid koormatud mitmete laenukohustustega. Riikide valitsused püüdsid leida lahendusi süvenevate makseraskustega isikute olukorraga toimetulekuks ning selle tulemusel toimus üheksakümnendatel järsk õiguse areng füüsilise isiku maksejõuetuse valdkonnas nii Euroopa Liidu kui liikmesriikide tasandil.¹ Pankrotiõigus pakub pääsemise võimalusi juriidilisest isikust võlgniku tervendamise meetmete ja saneerimismenetluste kaudu ning füüsilisest isikust võlgnikule pakutakse enam võimalusi pöörduda tagasi normaalse elu juurde võlgadest vabastamise menetluse kaudu.² Eesti pankrotiseadus (edaspidi PankrS) jõustus 01.09.1992.a. ning 2004. aastal lisati seadusesse 11. peatükk füüsilisest isikust võlgniku kohustustest vabastamise menetluse kohta.

“Pankrotiseadus kuulus 1991. aastal uute seaduste hulka, mida oli turumajanduse normaalse arendamise jaoks kiiresti vaja, kuid selles valdkonnas puudusid vähimadki teadmised ja kogemused. Oli selge, et kiirustades ette valmistatud ning vastu võetud seadust tuleb hakata praktika kujunemisel ning teadmiste täiustumisel süstemaatiliselt analüüsima ja parandama.”³

Füüsiliste isikute makseraskustega kaasnevad probleemid on tingitud inimeste tarbimisharjumustest ning laialdaselt levinud tarbijakrediidi (laenu, krediitkaardid, liising ja järelmaks) kasutamisest. Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumi poolt 2014. aastal läbiviidud analüüsi kohaselt oli 2014. aasta jaanuari seisuga Eestis 34 706 isikut, kellel olid kiirlaenude või tarbijakrediidile spetsialiseerunud ettevõtete poolt välja antud laenude alusel tekkinud maksehäired. Analüüsi kohaselt on makseraskustesse jäävate isikute arv tõusuteel,⁴ seega on käesoleval ajal makseraskustes olevate isikute arv kordades suurem.

¹ Reifner, U *et al.* Overindebtedness in European Consumer Law. Principles from 15 European States, Books on Demand GmbH, Norderstedt, 2010, lk 11.

² Varul, P. Pankrotiseaduse uued parandusettepanekud, *Juridica* VI, 2008, lk 359.

³ Varul, P. Maksejõuetusõiguse areng Eestis, *Juridica* IV, 2010, lk 234.

⁴ Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium. Kiirlaenu- ja ettepanekud. Kättesaadav: https://www.mkm.ee/sites/default/files/kiirlanutung_analyys_ja_ettepanekud.pdf, 15. september 2017.

Kohustustest vabastamise menetlus on füüsilise isiku üheks makseraskuste lahendamise viisiks, mille läbimisel võimaldatakse võlgnikule uus algus (*fresh start*). Maksejõuetuse süsteemi eesmärgiks on taastada isiku majanduslik suutlikkus ehk inimese rehabilitiseerimine ning võimaldada isikul taas osaleda majandustegevuses. Kohustustest vabastamise menetluse eesmärgiks on ka majanduskeskkonna tervendamine, kuna majanduslikult ja sotsiaalselt eraldunud isik on ühiskonnale raskuseks. Kohustustest vabastamise menetluse algatamise eelduseks on pankrotimenetluse läbiviimine.

Magistritöö käsitleb pankrotiseaduse 11. peatükis sätestatud füüsilise isiku kohustustest vabastamise menetlust ja võlgniku kohustusi kohustustest vabastamise menetluse kestel. Menetluse algatamine ei võrdu automaatselt kohustustest vabanemisega, vaid võlgnikul tuleb täita PankrS § 173 sätestatud kohustusi: kohustus tegeleda mõistlikult tulutoova tegevusega ja, kui tal sellist tegevust ei ole, siis seda otsida; viivitamatult teatama kohtule ja usaldusisikule igast elu- ja tegevuskoha vahetusest, mitte varjama saadud tulusid ning vara, samuti andma kohtu ja usaldusisiku nõudel teavet oma tegevuse või selle otsimise, oma sissetulekute ja vara kohta; töö- või teenistussuhtest või muust sarnasest suhtest saadud tulu või ettevõtlusest saadud tulu nõuded loetakse loovutatuks usaldusisikule; eelnimetatud tulust peab usaldusisik võlgnikule üle andma 25 protsenti, kohus võib asjaolusid arvestades määrata sellest erineva määra; pärimise teel saadu väärtusest on võlgnik kohustatud poole usaldusisikule üle andma.

Lähtudes kohustuste olemusest saab neid jagada kaheks: varalised kohustused ja informatiivne kohustus. Võlgniku vara, millele saab pöörata sissenõuet, loovutatakse seaduses sätestatud ulatuses usaldusisikule, kes teeb võlausaldajatele väljamakseid ning võlgnikul on kohustus esitada teavet kohustuste täitmise kohta. Väljaande Ametlikud Teadaanded andmetel on perioodil aprill 2015 kuni mai 2018 avaldatud 168 teadet võlgniku täitmata jäänud kohustustest vabastamata jätmisest ning 112 teadet võlgniku täitmata jäänud kohustustest vabastamisest. Alates detsembrist 2015 on avaldatud 3 teadet võlgniku pankrotimenetluses täitmata jäänud kohustustest vabastamise määruse tühistamisest. Seega jääb enam võlgnike kohustustest vabastamise menetluse lõpus kohustustest vabastamata.

Magistritöö eesmärgiks on analüüsida PankrS § 173 sätestatud kohustusi võrdlevalt teiste töös kasutatavate riikide regulatsioonidega ning hinnata ja teha järeldusi, kas sätestatud kohustused on võlgniku jaoks liiga koormavad. Autor teeb ettepanekuid regulatsiooni täiendamiseks või muutmiseks. Eesmärgi saavutamiseks sisutab autor esmalt kohustused kasutades maa-,

ringkonna- ning riigikohtu lahendeid ja Saksamaa Liitvabariigi pankrotiseaduse *Insolvenzordnung*'i (edaspidi InsO) rakendamisel tehtud järeldusi. Võrdlevalt kasutatakse ka Ameerika Ühendriikide (edaspidi USA) *U.S Code's* sätestatud maksejõuetusalast regulatsiooni. Eesti pankrotiseaduse koostamisel lähtuti mõlema riigi maksejõuetusõiguse regulatsioonist. USA kontseptsioon uuest algusest ehk *fresh start* põhimõttest on mõjutanud Euroopa lähenemist ja sellest on lähtunud nii Saksamaa kui Eesti regulatsiooni kujunemisel. Nii USA kui Saksamaa maksejõuetusõigusel on pikk ajalugu ning kujunenud praktikast lähtudes on seadust vastavalt muudetud.

Magistritöö eesmärkide saavutamiseks kasutab autor kvalitatiivseid meetodeid. Autor analüüsib võrdlevalt Eesti, Saksamaa ning USA pankrotimenetlust reguleerivaid õigusakte ning teeb asjakohaseid ettepanekuid püstitatud ülesande lahendamiseks.

Autor püstatab hüpoteesi – pankrotiseaduse § 173 sätestatud kohustused on võlgniku jaoks liiga koormavad eduka kohustustest vabastamise menetluse läbiviimiseks.

Teema on aktuaalne, kuna autorile teadaolevalt ei ole füüsilise isiku PankrS § 173 sätestatud kohustused käsitlemist leidnud. Arvestades, et kohustuste nõuetekohane täitmine on kohustustest vabastamise peamisi eeldusi, on nende sisustamine ja hinnangu andmine nende piiratuse osas oluline. Aktuaalsusele viitab ka asjaolu, et käesoleval ajal viiakse läbi maksejõuetusõiguse revisjoni, mille käigus analüüsitakse muuhulgas kohustustest vabastamise menetluse regulatsiooni kitsaskohti.

Magistritöö koostamisel kasutab autor eriala asjatundjate J Kilborn, I. Ramsay, J. Niemi-Kiesiläinen, P. Varul jt teoseid.

Magistritöö koosneb kahest peatükist ja alapeatükkidest. Esimeses peatükis käsitleb autor kohustustest vabastamise menetluse olemust ja kujunemist ning võrdleb seda teiste töös käsitletavate riikide regulatsioonidega. Autor uurib kohustustest vabastamise menetluse algatamise keeldumisaluseid, mille esinemisel menetlust ei algatata. Kuna keeldumisaluste tuvastamise eesmärgiks on anda hinnang võlgniku käitumisele ja aususele ning pahatahtlik võlgnik menetlusest kõrvale jätta, on keeldumisaluste käsitlemine käesolevas magistritöös vajalik.

Teises peatükis sisustab autor võlgniku kohustused menetluse kestel ning võrdleb seda teiste töös käsitletavate riikide regulatsioonidega. Kohustuste sisustamisel annab autor hinnangu nende piiratuse osas. Viimases alapeatükis käsitleb autor kohustustest vabastamise otsustamist. Kui võlgnik on menetluse läbinud ja esitanud taotluse kohustustest vabastamiseks, hindab kohus võlgniku poolset kohustuste täitmist ja otsustab kohustustest vabastamise vabastamata jätmise osas.

1. FÜÜSILISE ISIKU KOHUSTUSTEST VABASTAMISE MENETLUS

1.1. Kohustustest vabastamise menetluse eesmärgid ja põhimõtted

Pankrotimenetluse läbiviimist reguleerib pankrotiseadus ja tsiviilkohtumenetluse seadustik (edaspidi TsMS). Kohustustest vabastamise menetlus on sätestatud pankrotiseaduse 11. paragrahvis. PankrS § 1 sätestab, et pankrot on võlgniku kohtumäärusega väljakuulutatud maksejõuetus. Võlgnik on maksejõuetu, kui ta ei suuda rahuldada võlausaldaja nõudeid ja see suutmatkus ei ole võlgniku majanduslikust olukorrast tulenevalt ajutine. Juriidilisest isikust võlgnik on maksejõuetu ka siis, kui võlgniku vara ei kata tema kohustusi ja selline seisund ei ole võlgniku majanduslikust olukorrast tulenevalt ajutine.

PankrS § 8 lg 1 kohaselt on pankrotivõlgnik (võlgnik) füüsiline või juriidiline isik, kelle suhtes kohus on välja kuulutanud pankroti. Pankrotivõlgnikuks võib olla iga füüsiline ja juriidiline isik, kui seaduses ei ole sätestatud teisiti. Võlgnik on võlasuhte kohustatud pool, s.o isik, kellel on vähemalt üks võlausaldaja⁵. Tsiviilseadustiku üldosa seaduse (edaspidi TsÜS) § 7 lg 1 kohaselt on füüsilise isiku ehk inimese õigusvõime omada tsiviilõigusi ja kanda tsiviilkohustusi. Füüsilisest isikust võlgnik võib olla iga inimene, olenemata oma teovõimest⁶. Käesolev magistritöö keskendub füüsilisest isikust võlgnikule.

Pankrotimenetluse eesmärgid on sätestatud PankrS §-s 2. Pankrotimenetluse kaudu rahuldatakse võlausaldajate nõuded võlgniku vara arvel pankrotiseaduses ettenähtud korras võlgniku vara võõrandamise või võlgniku ettevõtte tervendamise kaudu. Füüsilisest isikust võlgnikule antakse pankrotimenetluse kaudu võimalus vabaneda oma kohustustest pankrotiseaduses ettenähtud korras. Pankrotimenetluse käigus selgitatakse välja võlgniku maksejõuetuse põhjused. Pankrotimenetluse eesmärgiks on rahuldada võlausaldajate nõudeid võimalikult suures ulatuses,

⁵ Võlaõigusseadus RT I, 31.12.2017, § 2 lg 1.

⁶ Tsiviilseadustiku üldosa seadus RT I, 20.04.2017, 21, § 8.

kuid kõigi nõuete rahuldamine ei saagi olla võimalik, vastupidisel juhul, et oleks tegemist võlgniku maksejõuetusega.⁷

Võlgadest vabastamise menetlus näeb kohustustest vabastamise võimaluse ette neile, kelle majanduslik olukord on eriti raske, ja peaks lõpptulemuses võimaldama võlgnikule uue majandusliku alguse, andma talle uue võimaluse normaalseks majanduslikuks ja sotsiaalseks eluks⁸. Uue võimaluse saamiseks peab võlgnik kohustustest vabastamise menetluse kestel andma endast parima võlausaldajate nõuete rahuldamiseks⁹ ning tasuma kohustustest vabastamise menetluses võlausaldajate nõudeid nii suures ulatuses, kui võimalik¹⁰.

Seega on kohustustest vabastamise menetlusel kaks peamist eesmärki – võlgnikule uue alguse (*fresh start*) võimaldamine ja võlausaldajate nõuete rahuldamine. Võlausaldajate nõuete rahuldamine ei ole primaarne. Võlgnik peab andma endast parima võlausaldajate nõuete rahuldamiseks ja tasuma kohustusi nii palju, kui ta suudab. Riigikohus on asunud seisukohale, et kui võlgniku majanduslik olukord on eriti raske ja võlausaldajate nõuete katteks ühtegi makset ei tehta, ei ole see aluseks võlgniku kohustustest vabastamata jätmiseks. Kui võlgnikul puuduvad rahalised vahendid kohustuste tasumiseks, siis võla tasumise vähest perspektiivi, kui menetluse lõpetamise alust, seadus ette ei näe.¹¹

Võlgniku kohustustest vabastamist tunti juba Babüloonias, kus kasutati võlgade kustutamise meetodit, mille käigus pesti savitahvlilt maha sinna raiutud võlgniku kohustuste nimekiri. Siiani kasutatakse terminit savitahvli puhtaks pühkima (*wiping the slate clean*). Võlgade andestamise mõistet tunnustati juba Vanas Testamendis ning Uues Testamendis kavandati veelgi liberaalsemaid vabastamise tingimusi, mis põhinevad vastastikkuse mõistmise põhimõttel.¹²

Algselt oli pankrotimenetlus võlausaldajate õiguskaitsevahend. Pankrotiõigus oli ainult võlausaldaja õigus ja võlausaldaja võis endale võtta kohustusi mittetäitva võlgniku vara või võlgniku kuni kohustuse tasumiseni vangistada ning võlgniku lähedastel tuli leida vahendid kohustuste tasumiseks võlausaldaja ees. Õiguse arenedes muutus pankrotimenetlus ausa

⁷ Alekand, A. Täitemenetlusõigus. Teine trükk, Juura, Tallinn, 2011, lk 14.

⁸ RKTkm 3-2-1-121-11, p 12.

⁹ RKTkm 3-2-1-46-13, p 11; RKTkm 3-2-1-121-11, p 12.

¹⁰ Varul, P. Maksejõuetusõiguse areng Eestis, Juridica IV, 2010, lk 239.

¹¹ RKTkm 3-2-1-19-16, p 14.

¹² O'Neill, B. A. (2014) *Minimum Standard for Debt Discharge in Europe?* Commercial Law Practitioner, lk 156. Kättesaadav: <https://www.teralex.org/publication/p651d0c7295>, 25. veebruar 2018.

võlgniku suhtes sallivamaks. Lõpetati võlgnike vangistamine ja 18. sajandi alguses võimaldati kohustustest vabanemist. Nii Inglismaal kui USA-s oli pankrotiõigus kuni 19. sajandini enamasti võlausaldaja keskne.¹³ Käesoleval ajal on riigid pankrotiõiguse regulatsioonis pannud suurt rõhku võlgnike õiguste kaitsele ning püütakse leida tasakaal võlgniku ja võlausaldaja õiguste vahel.

Füüsilise isiku pankrotimenetluse osas on väljakujunenud kaks lähenemist: Anglo-Ameerika mudel ehk võlgnikule uue alguse võimaldamine (*fresh start*) ja Mandri-Euroopa mudel ehk välja teenitud uus algus (*earned fresh start*). Esimese mudeli puhul müüakse võlgniku vara ja rahuldatakse võlausaldajate nõuded, mis tagab automaatse kohustustest vabanemise. Teise mudeli puhul on eesmärgiks võlausaldajate nõuete võimalikult suur rahuldamine ja kohustustest vabanemine on võimalik ainult ausa võlgniku puhul, kes on täitnud maksegraafikut ja tasunud vähemalt osaliselt võlausaldajate nõuded.¹⁴ USA-s, kus *fresh start* on alguse saanud, tähendab see õigust vabastusele pankrotieelsetest võlgadest ja vabastamine toimub ajaliselt kiiresti. Kohustustest vabastamine on ajalooliselt oluline osa USA pankrotiõigusest¹⁵ ning USA on tuntud oma võlgniku-sõbraliku regulatsiooni poolest¹⁶.

Mandri-Euroopa õigussüsteemi lähenemine on vastupidine, kohustustest vabanemine ei ole ajalooliselt kuulunud pankrotimenetluse hulka.¹⁷ Mandri-Euroopa süsteem jaguneb kolmeks. Esiteks Põhjamaade mudel, kus on peamine rõhk ausal võlgnikul, Saksamaa-Austria mudeli rõhk asub maksegraafikul ja selle täitmisel. Kolmandaks on Prantsusmaa mudel, mis rõhub ennetusmeetmetele ja seab võlast vabanemisele karmid tingimused.¹⁸

Eesti regulatsioon kuulub kahe esimese mudeli, Põhjamaade ja Saksamaa-Austria, hulka, kus on kohustustest vabastamise menetluse algatamise ja kohustustest vabastamise eelduseks võlgniku ausus ja koostöö ning kindla ajaperioodi jooksul võlausaldajate nõuete rahuldamine. Kui võlgnik

¹³ Blum, B., A. Bankruptcy and Debtor/Creditor. Examples and Explanations. Fourth Edition, ASPEN Publishers, New York, 2006, lk 97-98.

¹⁴ Ambrasaite, G., Norkus, R. Legal Aspects of Insolvency of Natural Persons in the Baltic States. *Juridica International* 21, 2014, lk 178.

¹⁵ Reifner, U *et al.* Overindebtedness in European Consumer Law. Principles from 15 European States, Books on Demand GmbH, Norderstedt, 2010, lk 256.

¹⁶ Pargendler, M. The Role of the State in Contract Law: The Common-Civil Law Divide, *The Yale Journal of International La*, Vol. 43, 2018, lk 176.

¹⁷ Reifner, U *et al.* Overindebtedness in European Consumer Law. Principles from 15 European States, Books on Demand GmbH, Norderstedt, 2010, lk 256.

¹⁸ Ambrasaite, G., Norkus, R. Legal Aspects of Insolvency of Natural Persons in the Baltic States. *Juridica International* 21, 2014, lk 178.

võlausaldajate nõuete rahuldamiseks makseid ei tee, kuid on käitunud ausalt ja teinud koostööd kohtu ning usaldusisikuga, puudub alus kohustustest vabastamata jätmiseks. Võlgniku võimalus oma kohustustest vabaneda on suur privileeg, mistõttu eeldatakse võlgnikult ausust ja koostööd.

„Ajalooliselt on olnud Saksamaa pankrotiõiguse lähenemine kohustustest vabastamise võimalusse väga vaenulik, kuid viimased reformid on kaasa toonud mitmeid muudatusi. Ausale füüsilisele isikule anti võimalus vabaneda pankrotieelsetest kohustustest kohustustest vabastamise menetluse kaudu 1999. aastal. Eesmärgiks oli anda võlgnikule võimalus uueks alguseks, kuna võlgniku võimalused legaalse tulu teenimiseks on piiratud ning teiseks takistada võlausaldajate lõputut survet võlgnikule.“¹⁹.

Isiku jaoks, kellel on suured võlakohustused, kuid puuduvad vahendid nende tasumiseks, on vajalik riiklik süsteem kohustustest vabanemiseks, mille tulemusel isik rehabiliteeritakse ühiskonda. *Fresh start* eesmärk on anda isikule uus algus, võimaldades tal osaleda uuesti majandustegevuses. Võlgades olev isik on ühiskonnale koormaks, kuna tal puuduvad võimalused tarbimiseks ja pikaajaline võlakoormus mõjub isiku vaimsele ja füüsilisele tervisele halvasti.

Võlgnik, kes on tasunud märkimisväärse summa võlausaldajate nõuete katteks, ei peaks olema koormatud pankrotieelsete kohustustega²⁰. Füüsilise isiku pankrotimenetluse vastased on välja toonud, et kohustustest vabastamisega võib kaasneda hooletu majanduslik käitumine ja põhjendamatud riskid²¹. Võlgniku poolseks regulatsiooni ärakasutamiseks, võttes kohustusi eeldusega nendest tulevikus vabaneda, on pankrotiseaduses sellist olukorda ennetav säte. Kohus võib jätta võlgniku kohustustest vabastamise menetluse algatamata, kui kohus on viimase 10 aasta jooksul enne ajutise halduri nimetamist otsustanud võlgniku kohustustest vabastada või jätnud võlgniku avalduse kohustustest vabastamiseks rahuldamata seetõttu, et võlgnik on pannud toime pankrotikuriteo²². Ajalise piirangu eesmärgiks on takistada korduvate pankroti ja kohustustest vabastamise menetluste läbiviimist.

¹⁹ Braun, E. Commentary on the German Insolvency Code. Düsseldorf, IDW-Verlag, 2006, p 62, 25 viidatud Vallender'is (Vallender, H. Discharge of Natural Persons and Release from Debts in individual Member States in the EU. Judicial Wing of INSOL Europe. Nottingham Paris, INSOL Europe 2016, lk 43).

²⁰ Blum, B., A. Bankruptcy and Debtor/Creditor. Examples and Explanations. Fourth Edition, ASPEN Publishers, New York, 2006, lk 99.

²¹ Ambrasaite, G., Norkus, R. Legal Aspects of Insolvency of Natural Persons in the Baltic States. *Juridica International* 21, 2014, lk 177.

²² Pankrotiseadus RT I, 26.06.2017, 29, § 171 lg 2 p 3.

Fresh start idee on aidata võlgniku, kelle maksejõuetus on tekkinud ettenägematute eluliste asjaolude või kokkulangevust tõttu. Enamus riike eristab “ebaõnnestunud” võlgniku ja “ebaausat” võlgniku ning kohustustest vabastamise eelduseks on heas usus käitumine²³. Võlgnikule, kes ei käitu heas usu, et saa võimaldada kohustustest vabastamist, kuna see oleks ebaaus tema võlausaldajate suhtes, kes on käitunud heas usus²⁴. Eesti pankrotiseadusesse ei ole võlgniku ausus otsesõnu sisse kirjutatud, küll aga on seda teinud teised riigid. Hollandi seaduse kohaselt peab võlgnik käituma heas usus viis aastat enne kohustustest vabastamise menetluse algust. Kreeka seaduses on selgelt eristatud petturlik ja heauskne võlgnik ning Belgia ja Prantsusmaa seadused käsitlevad otseselt heausksust kui eraldi mõistet. Portugalis toovad võlgniku ebaausus ja pahausksus kaasa tõsised sanktsioonid ning võlgnikul puudub ligipääs teatud menetlustesse.²⁵ Eesti pankrotiseaduses sätestatud kohustustest vabastamise menetluse algatamise keeldumisalused ja kohustustest vabastamise eeldused on suunatud selliste tegude väljaselgitamisele, mis ei ole omased ausale võlgnikule ning välistavad nende ligipääsu menetlusele või kohustustest vabanemisele. Ka USA²⁶ ja Saksamaa²⁷ pankrotiseaduste peamiseks eesmärgiks on anda ausale võlgnikule, kes ei ole süüliselt kahjustanud võlausaldajate huve, uus võimalus läbi kohustustest vabanemise.

Eestis puudub spetsiifiline hea või pahausksuse test, vaid pankrotiseadus sätestab keeldumisalused, millal jäetakse kohustustest vabastamise menetlus algatamata. Menetluse algatamisel tuleb võlgnikul täita PankrS § 173 sätestatud kohustusi, mille süülisel rikkumisel ja võlausaldajate huvide kahjustamisel, keeldub kohus võlgnikku kohustusest vabastamast. Kui võlgnik ei ole võlausaldajate nõudeid tasunud ega süüliselt rikkunud PankrS § 173 sätestatud kohustusi ega süüliselt kahjustanud võlausaldajate huve, puudub kohtul alust võlgniku kohustustest vabastamata jätta.

Kokkuvõtvalt on kohustustest vabastamise menetluse eesmärgiks anda võlgnikule, kelle maksejõuetus on tekkinud ootamatu elulise asjaolu tõttu ning ta ei ole oma käitumisega

²³ European Commission. Study on a new approach to business failure and insolvency. Comparative legal analysis of the Member States, relevant provisions and practices, No. JUST/2014/JCOO/PR/CIVI/0075, Brussels, 2016, lk 320.

²⁴ Ambrašaite, G., Norkus, R. Legal Aspects of Insolvency of Natural Persons in the Baltic States. *Juridica International* 21, 2014, lk 181.

²⁵ European Commission. Study on a new approach to business failure and insolvency. Comparative legal analysis of the Member States, relevant provisions and practices, No. JUST/2014/JCOO/PR/CIVI/0075, Brussels, 2016, lk 321.

²⁶ Epstein, G. D. *Bankruptcy and Related Law in a Nutshell*. Sixth Edition, West Group, Saint Paul, Minnesota, 2002, lk 123.

²⁷ Stewart, E. C. *Insolvency Code. Act Introducing the Insolvency Code. German-English Edition with an Introduction to the German Law*. Berlin, 1999, lk 10.

põhjustanud makseraskustesse sattumist, uus algus võimaldades isikul taas osaleda majandustegevuses.

1.2. Kohustustest vabastamise menetluse algatamine

PankrS § 169 esimese lause kohaselt võidakse füüsilisest isikust võlgnik vabastada pankrotimenetluses täitmata jäänud kohustustest. Kohustustest vabastamise menetluse algatamiseks tuleb täita mitmed formaalsed eeldused. Esimeseks eelduseks on pankrotiavalduse esitamine. PankrS § 9 lg 1 kohaselt võib pankrotiavalduse esitada võlgnik või võlausaldaja. Võlgniku ja võlausaldaja pankrotiavaldusele esitatavad nõuded küll erinevad, kuid mõlemal tuleb põhistada võlgniku maksejõuetust²⁸. Võlausaldaja pankrotiavalduse aluseks olevate nõuete suurus peab füüsilise isiku puhul olema 1 000 eurot.²⁹ Võlgniku pankrotiavaldusele miinimumnõude summat sätestatud ei ole.

Teiseks eelduseks on pankrotimenetluse läbiviimine. Kui PankrS § 4 lg-s 1 sätestatud keeldumisaluseid pankrotiavalduse menetluse võtmiseks ei esine, võtab kohus pankrotiavalduse menetluse ja otsustab 10 päeva jooksul ajutise pankrotihalduri nimetamise. Ajutine pankrotihaldur selgitab välja võlgniku vara, sealhulgas võlgniku kohustused, ning kontrollib, kas võlgniku vara katab pankrotimenetluse kulud. Lisaks muudele seaduses sätestatud ülesannetele annab hinnangu võlgniku varalisele seisundile ja maksejõulisusele.³⁰ Riigikohus on asunud seisukohale, et kohustustest vabastamise menetlus ei saa PankrS § 171 lg 1 järgi alata enne pankrotimenetluse lõppemist. Kui kohustustest vabastamise menetluse algatamine otsustatakse lõpparuande kinnitamisel, ei hakka kohustustest vabastamise menetluse algatamise määrus kehtima enne lõpparuande kinnitamise määrust. Määrus, millega pankrotimenetlus lõpetatakse, on PankrS § 4¹ teise lause järgi kehtiv ja kuulub täitmisele alates jõustumisest.³¹

PankrS § 29 lg 1 kohaselt lõpetab kohus määrusega menetluse pankrotti välja kuulutamata raugemise tõttu olenemata võlgniku maksejõuetusest, kui võlgnikul ei jätku vara pankrotimenetluse kulude katteks ning ei ole võimalik vara tagasi võita või tagasi nõuda, sealhulgas puudub võimalus esitada nõue juhtorgani liikme vastu. Säte kehtib peamiselt

²⁸ Pankrotiseadus RT I, 26.06.2017, 29, § 10 lg 1 ja § 13 lg 1.

²⁹ *Ibid.*, § 15 lg 3 p 3.

³⁰ *Ibid.*, § 22 lg 2 p 1 ja 2.

³¹ RKTKm 3-2-1-141-16, p 13.

juriidiliste isikutest võlgnike kohta. Füüsilisest isikust võlgnikele on sätestatud erisus PankrS § 171 lg 1¹, mille kohaselt kuulutab kohus võlgniku pankroti välja, kui võlgnik on esitanud kohtule kohustustest vabastamise avalduse, kuid esineb alus menetluse raugemiseks. Eesmärgiks on võimaldada ka rahatul võlgnikul jõuda võlgadest vabastamiseni läbi pankrotimenetluse, mille käigus pankrotihaldur kontrollib võlgniku pankrotivara suurendamise võimalusi.³²

Peale pankroti väljakuulutamist esitavad võlausaldajad pankrotihaldurile kirjaliku nõudeavalduse, milles märgitakse nõude sisu, alus ja suurus, samuti see, kas nõue on tagatud pandiga. Nõudeavaldusele lisatakse avalduses nimetatud asjaolusid tõendavad dokumendid.³³ Kui nõudeavaldus ei ole nõuetekohaselt vormistatud, annab haldur esitajale vähemalt 10 päeva puuduste kõrvaldamiseks. Praktikas esineb olukordi, kus võlausaldaja poolt esitatud nõudesumma on väär, nõude kujunemine on ebaselge, viivise- ja intressiarvestus on vigane, võlgnevus on aegunud, ei esitata nõude aluseks olevaid lepinguid, arveid jms. Seega on oluline nõuete kontrolli läbiviimine välistamaks nõuete kujunemist inimliku eksimuse või teadliku eksitamise tõttu tegelikkusest suuremaks. Pankrotimenetluses tunnustatud, kuid rahuldamata nõuded rahuldatakse kohustustest vabastamise menetluses.

„Kui pankrotivarast ei jätku pankrotimenetluse kulude katmiseks, tuleb alustatud pankrotimenetlus ikkagi raugemise tõttu PankrS § 158 alusel lõpetada ning sellisel juhul on võimalik alustada võlgadest vabastamise menetlust (PankrS § 171 lg 1).“³⁴ Pankrotimenetluse lõppemisel juriidilised isikud likvideeritakse ja kustutatakse registrist, kuid füüsilist isikut likvideerida ei saa, vaid kohustustest vabastamise menetluse kaudu antakse isikule võimalus uueks alguseks.

Kolmandaks eelduseks on avalduse esitamine kohustustest vabastamise menetluse algatamiseks. Avalduse saab esitada koos pankrotiavaldusega, peale pankroti väljakuulutamist toimuval võlausaldajate esimesel üldkoosolekul või koos PankrS § 158 aruande esitamisega. Avaldus esitatakse kirjalikult ja allkirjastatakse võlgniku poolt. Võlgnik kinnitab avalduses, et talle ei ole teada asjaolusid, mis võiksid kohustustest vabastamise välistada, ja et ta kohustub täitma PankrS §-s 173 nimetatud kohustusi.

³² Varul, P. Maksejõuetusõiguse areng Eestis, *Juridica IV*, 2010, lk 239.

³³ Pankrotiseadus RT I, 26.06.2017, 29, § 94 lg 1.

³⁴ Varul, P. Maksejõuetusõiguse areng Eestis, *Juridica IV*, 2010, lk 239.

Võlgniku kohustustest vabastamise menetluse algatamise otsustab kohus PankrS § 158 lõikes 4 sätestatud juhul või lõpparuande kinnitamisel³⁵. Sama paragrahvi teise lause kohaselt võib võlausaldaja PankrS § 171 lõikes 2 nimetatud asjaolule tuginedes esitada võlgniku kohustusest vabastamisele vastuväite. Vastuväites tuleb tugineda PankrS § 171 lg-s 2 toodud alustele ja avalduse sisu tuleb põhjendada ning esitada vastavad tõendid. Määruse peale, millega kohus on algatanud võlgniku kohustustest vabastamise menetluse, võib määruskaebuse esitada võlausaldaja, kes on esitanud kohtule vastuväite vastavalt PankrS § 171 lg-le 1.³⁶

Saksamaal on võlgniku maksejõuetuse lahendamise esimeseks eelduseks püüd saavutada võlausaldajatega kohtuväline kokkuleppe. Kokkuleppe mittesaavutamisel on võlgnikul õigus esitada kohtule kuue kuu jooksul avaldus pankrotimenetluse algatamiseks, millele tuleb lisada võlgade ümberkujundamise plaan³⁷. Võlausaldajad saavad plaaniga tutvuda ühe kuu jooksul³⁸. Kui suurem osa võlausaldajatest on plaani vastuvõtmise poolt, asendab kohus võlausaldajate keeldumised nõustumisega³⁹ ning tühistatakse pankroti-ja kohustustest vabastamise menetluse algatamise avaldus. Juhul, kui enamus võlausaldajaid on võlgade ümberkujundamise plaani vastu, algatatakse võlgniku pankrotimenetlus, mille läbiviimise kord sarnaneb Eesti pankrotiseadusele.

Eesti regulatsioon ei sätesta võlgnikule kohtuvälise kokkuleppe saavutamise kohustust, kuid autor on seisukohal, et sarnase eelduse rakendamine pankrotiseaduses oleks vajalik. Samasisuline eeldus on sätestatud võlgade ümberkujundamise ja võlakaitse seaduses, mille seletuskirja kohaselt tõestab võlgnik kohtule, et ta üritas küll kohtuväliselt leida lahendust, kuid see ei õnnestunud. „Tagatud peaks olema, et kohtuvälises menetluses oleksid nii võlgniku kui ka võlausaldajate huvid kaitstud sarnaselt kohtumenetluses tagatud kaitstusega ning rahasumma, mis võlausaldajad saaksid ilma pankrotimenetlust läbimata ei oleks väiksem summast, mida nad saaksid läbi kohtumenetluse.“⁴⁰ Kohtuvälise kokkuleppe saavutamise eeldus kohustaks võlgnikku astuma vajalikke samme võlgnevuste lahendamiseks ja nõuaks võlgnikult omaalgatuslikku aktiivset tegevust. Kohtuvälise kokkuleppe saavutamisel puudub vajadus pankrotiavalduse esitamiseks.

³⁵ Pankrotiseadus RT I, 26.06.2017, 29, § 171 lg 1.

³⁶ *Ibid.*, § 171 lg 4.

³⁷ Insolvenzordnung. 05.10.1994, § 305 lg 1 p 1 ja § 305 lg 1 p 4.

³⁸ *Ibid.*, § 307 lg p 1.

³⁹ *Ibid.*, § 309.

⁴⁰ Võlgade ümberkujundamise ja võlakaitse seaduse eelnõu seletuskiri, lk 12.

USA maksejõuetusõigus on reguleeritud *U.S. Code* 11. osas. Füüsiline isik saab esitada avalduse maksejõuetusmenetluse läbiviimiseks peatükkide 7 ja 13 alusel. Peatüki 7 alusel algatatakse menetlus, kui võlgniku sissetulek on keskmisest sissetulekust madalam, kohustuste suurus on 4 000-100 000 dollarit ning märkimisväärne vara puudub⁴¹. Menetlus on likvideeriv ehk määratud pankrotihaldur selgitab välja ja müüb võlgniku vara ning jaotab saadu võlausaldajate vahel. Menetluse eelsetest kohustustest vabaneb võlgnik automaatselt ning kohustustest vabanemine toimub menetluse algatamisele esitatava kaebetähtaja möödumisel, tavaliselt nelja kuu möödudes⁴². Võlgnikul on passiivne roll, kuna haldur tegeleb pankrotivara väljaselgitamise, müümise ja jaotamisega. Enamus pankrotimenetlusi viiakse läbi 7. peatüki alusel⁴³. Võlgnik on rohkem kaasatud saneerivas menetluses peatüki 13 järgi. Juhul, kui isiku sissetulek on keskmisest kõrgem, esitatakse avaldus 13. peatüki alusel. Võlgniku vara ei müüda ning võlgnik tasub kindla ajaperioodi jooksul võlausaldajatele nõudeid. Makseid tehakse vähemalt selles ulatuses, mis võlausaldaja oleks saanud, kui menetlus oleks läbiviidud peatüki 7 alusel⁴⁴. Makseplaani kinnitamise eelduseks on võlgniku sissetulek või muud rahastamisallikad, et plaanijärgseid makseid teostada⁴⁵. Võlgniku vara ei müüda, kuid ta teeb kolme kuni viie aasta jooksul võlausaldajatele makseid.

USA *fresh start* kontseptsioon on mõjutanud Euroopa riikide lähenemist, kuid *fresh start* on sümbolne põhimõte, mis võtab igas riigis oma kuju. *Fresh start* mõistet kasutasid algselt reformijad, kes kritiseerisid füüsilise isiku pankrotimenetluse süsteemi puudumist ning sageli võeti regulatsiooni rakendamise soovitamisel arvesse peatükkide 7 ja 13 kombinatsiooni.⁴⁶

Eesti kohustustest vabastamise regulatsioon on peatükkide 7 ja 13 kombinatsioon. Sarnaselt 7. peatükile müüakse võlgniku vara ja rahuldatakse võlausaldajate nõudeid, kuid kohest kohustustest vabanemist ei toimu. Analoogselt peatükiga 11 tehakse võlausaldajatele kindla ajaperioodi jooksul makseid, millele järgneb kohustustest vabanemine. USA regulatsioon pakub lahendust nii suurema kui väiksema sissetulekuga võlgnikule, Eesti pankrotiseadus võlgnikuid sissetuleku järgi ei erista.

⁴¹ Charles Juntikka & Associates. *What is Chapter 7 Bankruptcy and how will it give me a fresh start?* Kättesaadav: <http://cjalaw.com/chapter-7-bankruptcy-a-fresh-start/>, 25. märts 2018.

⁴² *Discharge in Bankruptcy - Bankruptcy Basics*. Kättesaadav: <http://www.uscourts.gov/services-forms/bankruptcy/bankruptcy-basics/discharge-bankruptcy-bankruptcy-basics>, 12. aprill 2018.

⁴³ Kilborn, J. Behavioral Economics, Overindebtedness & Comparative Consumer Bankruptcy: Searching for Causes and Evaluating Solutions, *Emory Bankruptcy Developments Journal*, Vol 22, 2005, lk 27.

⁴⁴ Blum, B., A. Bankruptcy and Debtor/Creditor. Examples and Explanations. Fourth Edition, ASPEN Publishers, New York, 2006, lk 178.

⁴⁵ *Ibid.*, lk 179.

⁴⁶ Ramsay, I. Comparative Consumer Bankruptcy. *University of Illinois Law Review*, 2007, lk 251.

Võrreldes Euroopa riikide regulatsiooniga, siis on USA lähenemine *fresh start* võimaldamisele olnud palju liberaalsem. Kui Euroopa liikmesriikide lähenemine on muutunud liberaalsemaks, siis USA liigub vastupidises suunas. George W. Bush allkirjastas 2005 aastal *Bankruptcy Abuse Prevention and Consumer Protection Act of 2005 (BAPCPA)*, mis sisaldab norme, mida tarbijalaenudega seotud isikud proovisid rakendada juba aastast 1967.⁴⁷ BAPCPA vastuvõtmise eesmärgiks oli raskendada 7. peatüki alusel menetluse algatamise avalduse esitamist, millele järgneb kohene kohustustest vabastamine, ning suunata võlgnike esitama avaldus 13. peatüki alusel, mille puhul tuleb vabastuse saamiseks osaliselt tasuda võlausaldajate nõudeid. Eesmärgi saavutamiseks võeti vastu täiendavad normid nagu keeld vabastada võlgnik täitmata kohustustest, kui ta on viimase kaheksa aasta jooksul kohustustest vabastatud peatüki 7 alusel algatatud menetluses⁴⁸ ning võlgnik ei ole õigustatud esitama peatüki 7 ega 13 alusel menetluse algatamise avaldust, kui ta ei ole 180 päeva enne avalduse esitamist läbinud finantsnõustamist⁴⁹.

Eestis ja Saksamaal hindab kohus menetluse algatamise otsustamisel seaduses sätestatud aluste esinemist, millal kohus võib jätta kohustustest vabastamise menetluse algatamata. USA-s hindab kohus sarnaste aluste olemasolu kohustustest vabastamise otsustamisel.

1.3. Kohustustest vabastamise menetluse algatamise piirangud

PankrS § 171 lg-s 1 p-s 2 on sätestatud viiepunktiline loetelu alustest, millal kohus keeldub võlgniku kohustustest vabastamise menetluse algatamisest. Kohus kontrollib, kas esinevad menetluse algatamata jätmise eeldused, see tähendab kas võlgniku isik või tema käitumine vastab PankrS § 171 lg 2 p-des 1-5 sätestatud asjaoludele, samuti hindab kohus, kas esinevad asjaolud, mis õigustaksid kohustustest vabastamise menetluse algatamist⁵⁰. See tähendab, et kui esineb mõni PankrS § 171 lg 2 p-des 1-5 sätestatud menetluse algatamata jätmise alus, võib kohus võlgniku kohustustest vabastamise menetluse algatamisest keelduda⁵¹. Kuni 2011. aastani kehtinud regulatsiooni kohaselt ei olnud kohtul kaalutusõigust otsustamaks, kas kohustustest vabastamise menetlus algatada või mitte. Keeldumisaluse esinemisel menetlust ei algatatud. Kehtivas regulatsioonis hindab kohus ka asjaolusid, mis õigustaksid kohustustest vabastamise menetluse algatamist. Kohtul on ainuõigus otsustamaks menetluse algatamine üle. Kui

⁴⁷ Tabb, C., J. Lessons from the Globalization of Consumer Bankruptcy, Law and Social Inquiry, 2005, lk 765.

⁴⁸ U.S. Code § 727(a)(8).

⁴⁹ *Ibid.*, § 727(a)(11).

⁵⁰ RKTkm 3- 2-1-46-13, p 10.

⁵¹ RKTkm 3-2-1-155-16, p 16.

võlausaldaja on esitanud vastuväite või vastuväiteid kohustustest vabastamise menetlusele ei oma, lähtub kohus otsuse tegemisel tuvastatud asjaoludest ning oma siseveendumusest.

Käesoleva töö seisukohast on oluline sisustada menetluse algatamise keeldumisalused, kuna nende alusel hindab kohus võlgniku käitumist ja isikuomadusi, eesmärgiga menetluse algatamine ausa võlgniku suhtes.

1.3.1. Võlgnik on mõistetud süüdi pankroti- või täitemenetlusalase kuriteo, maksualase kuriteo või karistusseadustiku §-des 380–381¹ nimetatud kuriteo toimepanemises

Kohus võib jätta võlgniku kohustustest vabastamise menetluse algatamata, kui võlgnik on mõistetud süüdi pankroti-või täitemenetlusalase kuriteo, maksualase kuriteo või karistusseadustiku (edaspidi KarS) §-des 380⁵²–381¹ nimetatud kuriteo toimepanemises⁵³. Pankroti- või täitemenetlusalased süüteod on maksejõuetuse põhjustamine, võlausaldajate ebavõrdne kohtlemine, vara varjamine pankroti- ja täitemenetluses.⁵⁴ Maksualased süüteod on maksukohustuse varjamine ja tagastusnõude alusetu suurendamine, salakaubavedu ja ebaseaduslikud toimingud tollisoodustusega kaubaga ja aktsiisikaubaga⁵⁵. Keeldumisalus on olemas, kui võlgnik on süüdi mõistetud KarS § 381¹ järgi ariühingu varalise seisundi ja muude kontrollitavate asjaolude kohta ebaõigete andmete esitamises.

Kaitstavateks õigushüveks on eeldatava pankrotivara võimalik vähendamine võlausaldajate kahjuks⁵⁶, võlausaldajate varalised huvid⁵⁷, õigustatud isikule esitamata jäetud andmed võlgniku vara (sh kohustuste) kohta⁵⁸ ning usaldusväärsete andmete saamise takistamine raamatupidamiskohustuslase majandusliku seisu kohta. Eelnimetatud süütegude toimepanemine ei ole ausale võlgnikule omane ning on aluseks kohustustest vabastamise menetluse algatamata jätmiseks. Kergemad süüteod menetluse algatamata jätmise aluseks ei ole.

Keeldumisalus on olemas, kui isik on kuriteos süüdi mõistetud. Riigikohus on selgitanud, et süüdi mõistetud isikuks on nii isik, kelle kohta on registris kanne tema karistatuse kohta, kui ka

⁵² Karistusseadustik § 380 on kehtetu (jõustus 01.01.2015).

⁵³ Pankrotiseadus RT I, 26.06.2017, 29, § 171 lg 2 p 1.

⁵⁴ Karistusseadustik §§ 384, 384¹, 385.

⁵⁵ *Ibid.*, §§ 389¹, 391, § 393.

⁵⁶ Sootak, J., Pikamäe, P. Karistusseadustik kommenteeritud väljaanne, Juura, Tallinn, 2015, lk 901.

⁵⁷ *Ibid.*, lk 910.

⁵⁸ *Ibid.*, lk 915.

isik, kelle kohta on sellekohased andmed registrist kustutatud ja üle kantud arhiivi⁵⁹. Riigikohtu tõlgendusest lähtudes ajalised piirid süüdimõistva otsuse aluseks võtmisel puuduvad.

Saksamaa InsO § 290 lg 1 kohaselt võidakse keelduda järelejäänud võlgadest vabastuse andmisest, kui võlgnik on süüdi mõistetud *Strafgesetzbuch* (edaspidi StGB) §-de 283-283c sätestatud pankrotikuritegude eest.

StGB §-s 283 lõigetes 1-8 on sätestatud pankrotikuriteod, mille toimepanemisel on ette nähtud karistus. Sellisteks kuritegudeks on vara, mis kuuluks pankrotivara hulka, käsutamine, peitmine või hävitamine tavapärase majandustegevusega vastuolulisel viisil, mis kahjustab või muudab vara kasutuskõlbmatuks; liigne vara raiskamine, kaupade või väärtpaberitega spekulatiivsete tehingute tegemine; ebaökonomsete kulutuste, hasartmängude tõttu võlgu jäämine krediidiga kaupade või väärtpaberite ostmise ning nende müümine või levitamine oluliselt alla oma hinna, mis on vastuolus tavapärase äristandarditega; isik teeskleb teise isiku õiguste olemasolu või tunnistab fiktiivseid õigusi; raamatupidamiskohustuse rikkumine, mille tulemusel on keeruline äriühingu majanduslikule olukorrale hinnangut anda; raamatupidamisdokumentide või muude dokumentide peitmine või hävitamine enne arhiveerimisperiodide lõppemist; ebaõige bilansi koostamine või tähtaegselt esitamata jätmise ning muud viisid, mis on vastuolus tavapärase äristandarditega; vähendab ettevõtte varasid või varjab majandustegevuse tegelikke asjaolusid.

StGB § 283a alusel on karistatav pankrotikuritegu, kui süütegu on toime pandud kasu saamise eesmärgil või süütegu tekitab majandusliku ohtu paljudele inimestele. StGB § 283b sätestab täiendava aluse, millega saab karistada igauht, kes on rikkunud raamatupidamiskohustus, milleks on raamatupidamisdokumentide kahjustamine või hävitamine enne arhiveerimisperiodide lõppemist, ebaõige bilansi koostamine või tähtajaks esitamata jätmise. StGB §-s 283b tulenevalt on karistatav teatud võlausaldaja eelistamine olukorras, kus isik on maksejõuetu, kuid annab võlausaldajale tagatise või rahalise hüvitise, teadlikult võlausaldajat eelistades.

Keeldumisaluse eesmärgiks on kaitsta võlgniku vara, välistamaks selle varjamist või põhjendamatu mujale viimist võlausaldajate kahjuks. Tegemist on ammendava loeteluga, teised pankrotti või vara puudutavad kuriteod menetluse algatamata jätmise aluseks ei ole. Kohtupraktika ei nõua, et süüdimõistev otsus oleks seotud käimasoleva pankrotimenetlusega,

⁵⁹ RKTkm 3-2-1-60-13, p 10.

kuid kohustustest vabastamise menetluse algatamise otsustamisel peab süüdimõistev kohtuotsus olema jõustunud.⁶⁰ Saksamaal on keelatud hiljemalt pärast viieteistkümne aastase maksetähtaja lõppemist süüdimõistvat kohtuotsust hinnata võlgniku kahjuks.⁶¹

Pankrotiseaduses on süütegude loetelu laiem, kuid Saksamaa pankrotikuritegudel on suurem ulatus. Saksamaal ei ole keeldumisaluseks maksualased süüteod ning salakaubavedu. Toimepandud süütegu ei pea olema seotud käimasoleva pankrotimenetlusega, kuid süüdimõistev otsus peab olema jõustunud. Riigikohtu seisukohale tuginedes puudub Eestis ajaline piirang süüdimõistva otsuse arvestamisel, kuid Sakamaal on keelatud pärast viieteistkümne aastase maksetähtaja lõppemist süüdimõistvat kohtuotsust võlgniku kahjuks hinnata.

1.3.2. Võlgnik on viimase kolme aasta jooksul enne ajutise halduri nimetamist või pärast seda andnud tahtlikult või raske hooletusega ebaõigeid või ebatäielikke andmeid oma majandusliku olukorra kohta, et saada toetusi või muid soodustusi riigilt, kohalikult omavalitsusüksuselt või sihtasutuselt või vältida maksude maksmist

Kui võlgnik on viimase kolme aasta jooksul enne ajutise halduri nimetamist või pärast seda andnud tahtlikult või raske hooletusega ebaõigeid või ebatäielikke andmeid oma majandusliku olukorra kohta, et saada toetusi või muid soodustusi riigilt, kohalikult omavalitsusüksuselt või sihtasutuselt või vältida maksude maksmist.⁶²

Seadusandja on määranud ajalised piirid, et ebaõiged või ebatäielikud andmed peavad olema adressaadini jõudnud kolme aasta jooksul enne ajutise halduri nimetamist, varasemat andmete esitamist arvesse ei võeta. Keeldumisalus on olemas, kui võlgnik esitab pankrotiavalduse menetluses või pankrotimenetluses valeandmeid (pankrotiavalduses, võlanimekirjas teabenõude vastuses). Ebaõigete andmete puhul erineb esitatud teave tegelikkusest. Ebatäielike andmete puhul on andmed jäetud osaliselt esitamata eesmärgiga luua vale ettekujutus toetuse või soodustuse saamiseks, kuid esitatud andmed jätsid täielikkuse mulje. Ebaõigete või ebatäielike andmete esitamisel arvestatakse nii kirjalikult kui suuliselt esitatud andmeid.

Hooletus, raske hooletus ja tahtlus on süü vormid. Raske hooletus on käibes vajaliku hoole olulisel määral järgimata jätmine. Tahtlus on õigusvastase tagajärje soovimine võlasuhte

⁶⁰ Gottwald, P *et al.* Insolvenzrechts-Hanbuch. 4. Auflage, Verlag C.H. Beck, München, 2010, lk 1166.

⁶¹ *Ibid.*, lk 1167.

⁶² Pankrotiseadus RT I, 26.06.2017, 29, § 171 lg 2 p 2.

tekkimisel, täitmisel või lõpetamisel.⁶³ Seaduses ei ole süü mõistet selgitatud, kuid süü väljendub isiku käitumises ning avaldub tahtluses või hooletuses ja võib olla aluseks isiku vastutusele kohustuse rikkumise eest.⁶⁴ Raske hooletusega on tegemist siis, kui ei järgita käibes vajalikku hoolsust ning käitumine peaks olema rikkujaga sarnasele inimesele mõistlikult vastuvõtmatu.⁶⁵

Saksamaal on samasisuline keeldumisalus sätestatud InsO § 290 lg 1 p-s 2, mille kohaselt on keeldumisalus olemas, kui võlgnik on viimase kolme aasta jooksul enne pankrotimenetluse algatamise avalduse esitamist või pärast avalduse esitamist andnud tahtlikult või raske hooletuse tõttu kirjalikult valesid või mittetäielikke andmeid oma majandusliku olukorra kohta, et saada laenu, avalik-õiguslikest vahenditest toetust või vältida avalik-õiguslikele juriidilistele isikutele maksete tegemist.

Mõlemas regulatsioonis on valeandmete esitamise ajaline piir kolm aastat ning valeandmeid on esitatud tahtlikult või raske hooletusega. Saksamaal eeldab tahtlus faktiliste asjaolude teadmist ja tahet ning võlgnik tegutses raske hooletusega, kui ta rikkus vajalikku hoolsust.⁶⁶ Vältimaks ajaliselt ja rahaliselt kulukat tõendite kogumist, peavad ebaõiged andmed olema esitatud kirjalikult, suulistest avaldustest ei piisa. Säte ei nõua võlgniku poolt allkirjastatud dokumenti ning ebaõiged kirjalikud andmed ei pea olema võlgniku poolt isiklikult kirja pandud, kuid edastati saajale võlgniku teadmisel ja nõusolekul.⁶⁷

Keeldumisalus on olemas, kui võlgnik esitas teadlikult tegelikkusele mittevastavaid andmeid või jättis osaliselt andmed esitamata luues vale ettekujutuse toetuse või soodustuse saamiseks. Toetuse või soodustuse saamisel sai võlgnik rahalise või muu hüve, mida ta ei oleks õigete ja täielike andmete esitamisel saanud. Autor on seisukohal, et alus keeldumiseks on olemas ka juhul, kui võlgnik valeandmeid esitades toetust või soodustust ei saanud. Kesksel kohal ei ole andmete esitamise tulem, vaid asjaolu, et võlgnik teadlikult esitas valeandmeid. Selline käitumisviis ei ole ausale ja heas usus käituvale võlgnikule omane. Kuid keeldumisaluse rakendamine ei eelda kohtu-, haldus- ega maksumenetluse läbiviimist ega jõustunud kohtuotsust, võib teo tuvastamine olla keeruline.

⁶³ Võlaõigusseadus RT I, 31.12.2017, § 104 lg 2, 4 ja 5.

⁶⁴ Varul, P *et al.* Võlaõigusseadus I. Kommenteeritud väljaanne, Juura, Tallinn, 2006, lk 331.

⁶⁵ *Ibid.*, lk, 332.

⁶⁶ Gottwald, P *et al.* Insolvenzrechts-Hanbuch. 4. Auflage, Verlag C.H. Beck, München, 2010, lk 1169.

⁶⁷ *Ibid.*, lk 1168.

Kohtupraktikas on maakohus jätnud PankrS § 171 lg 2 p 2 alusele tuginedes võlgniku kohustustest vabastamise menetlus algatamata, kuna võlgnik oli pankrotimenetluse käigus esitanud mittetäielikke andmeid oma võlausaldajate kohta ning enne ajutise halduri nimetamist esitanud Eesti Haigekassale valeandmeid oma töötasu ja sellelt tasutud sotsiaalmaksu kohta, millest tulenevalt tasus Eesti Haigekassa võlgnikule suuremaid hüvitusi kui ettenähtud⁶⁸.

1.3.3. Kohus on viimase 10 aasta jooksul enne ajutise halduri nimetamist otsustanud võlgniku kohustustest vabastada või jätnud võlgniku avalduse kohustustest vabastamiseks rahuldamata seetõttu, et võlgnik on pannud toime pankrotikuriteo

Kohus keeldub menetluse algatamisest, kui kohus on viimase 10 aasta jooksul enne ajutise halduri nimetamist otsustanud võlgniku kohustustest vabastada või jätnud võlgniku avalduse kohustustest vabastamiseks rahuldamata seetõttu, et võlgnik on pannud toime pankrotikuriteo.⁶⁹

„Vältimaks võlausaldajate arvel elamist, ei saa võlgnik oma kohustustest vabastamist taotleda sagedamini kui kord 10 aasta jooksul“⁷⁰. Seadusandja tahe on suunatud sellele, et piirata pahatahtlike võlgnike ligipääsu menetlusele, eesmärgiga korduvalt vabaneda võetud kohustustest ja alustada puhtalt lehelt. Sätte teise poole kohaselt on keeldumisalus täidetud, kui kohus on juba varasemalt jätnud kohustustest vabastamise menetluse algatamata, kuna võlgnik on toime pannud pankrotikuriteo⁷¹. Pankrotikuriteo toimepanemine kahjustab ennekõike võlgniku vara ja võlausaldajate huve. Pankrotikuriteo toimepanemine on keeldumisaluseks PankrS § 171 lg 1 p 1 järgi, seega on käesolev alus osaliselt eelnevalt käsitletud alust dubleeriv.

Saksamaal oli samasisuline keeldumisalus sätestatud kuni 2014. aastani InsO § 290 lg-s 3, mis on käesolevaks hetkeks kehtetuks tunnistatud. Saksamaa seisukoht oli, et kohustustest vabastamise menetluse puhul ei ole tegemist võlgniku ühekordse õigusega, mis lõppeb menetluse läbiviimisel või menetluse algatamisest keeldumisel. Keeldumisalus piirab korduvate kohustustest vabastamise menetluste kuritarvitamist. Kohustustest vabastamise menetluse algatamise avalduse korduval esitamisel võib järeldada, et võlgnik ei võtnud varasemat kohustustest vabastamise menetlust piisavalt tõsiselt, kuna rikkus menetluse ajal oma kohustusi või ei suutnud peale menetluse lõppu oma rahalist olukorda piisavalt korrastada.⁷²

⁶⁸ HMK 2-11-29588 lk 8.

⁶⁹ Pankrotiseadus RT I, 26.06.2017, 29, § 171 lg 2 p 3.

⁷⁰ Pankrotiseaduse eelnõu seletuskiri. 2002.

⁷¹ Maksejõuetuse põhjustamine, võlausaldajate ebavõrdne kohtlemine, vara varjamine pankroti ja täitemenetluses.

⁷² Gottwald, P *et al.* Insolvenzrechts-Hanbuch. 4. Auflage, Verlag C.H. Beck, München, 2010, lk 1169-1170.

Kümne aastase tähtaja kohaldamisel ei ole oluline, kas võlgnik vabanes kohustustest seetõttu, et ta tasus võlausaldajate nõuded täies ulatuses või toimus vabastamine menetluse lõpus. Keeldumisalust ei rakendata, kui võlgniku suhtes on pankrotimenetlus lõppenud, kuid võlgnik ei esitanud avaldust kohustustest vabastamise menetluse algatamiseks.

Keeldumisaluse eesmärgiks on takistada regulatsiooni kuritarvitamist pahatahtlike võlgnike poolt. Samas kümne aastane tähtaeg puudutab ka ausaid võlgnikke, kes on ootamatu elulise asjaolu tulemusel (lahutus, haigus jms) sattunud uuesti raskesse majanduslikku olukorda, kuid ka neil puudub ligipääs menetlusse. Seevastu on kehtiva regulatsiooni järgi kohtul diskretsioon otsustamiseks menetluse algatamise üle olukorras, kui esinevad asjaolud, mis õigustaksid menetluse algatamist. Kuid võlgade ümberkujundamise ja võlakaitse seaduse eelnõu seletuskirja kohaselt on see ainus keeldumisalus, mis peale seaduse muudatust jäi absoluutseks keeldumise aluseks⁷³.

1.3.4. Võlgnik on viimase aasta jooksul enne ajutise halduri nimetamist või pärast seda tahtlikult või raske hooletuse tõttu takistanud võlausaldajate nõuete rahuldamist. Võlausaldajate huvide kahjustamiseks loetakse muu hulgas vara raiskamist

Kohus võib jätta kohustustest vabastamise menetluse algatamata, kui võlgnik on viimase aasta jooksul enne ajutise halduri nimetamist või pärast seda tahtlikult või raske hooletuse tõttu takistanud võlausaldajate nõuete rahuldamist. Võlausaldajate huvide kahjustamiseks loetakse muu hulgas vara raiskamist⁷⁴. Nimetatud säte eeldab võlausaldajate nõuete rahuldamise takistamisele suunatud tegevust ning võlgniku süülist käitumist – kas tahtlust või rasket hooletust⁷⁵.

Saksamaal võib kohus InsO § 290 lg 1 p 4 kohaselt jätta kohustustest vabastamise menetluse algatamata, kui võlgnik on kolm aastat enne pankrotimenetluse algatamist või pärast seda tahtlikult või raske hooletusega takistanud võlausaldajate nõuete rahuldamist võttes ebamõistlikke kohustusi, raisates vara või viivitades pankrotiavalduse esitamisega olukorras, kus väljavaated võlgniku majandusliku olukorra parandamiseks puudusid.

Saksamaa regulatsioon sätestab loetelu, mida arvestatakse võlausaldajate nõuete rahuldamise takistamisena. Menetluse algatamisest keeldumine on võimalik, kui võlgnik on võtnud

⁷³ Võlgade ümberkujundamise ja võlakaitse seaduse eelnõu seletuskiri, lk 26.

⁷⁴ Pankrotiseadus RT I, 26.06.2017, 29, § 171 lg 2 p 4.

⁷⁵ RKTkm 3-2-1-46-13, p 10.

ebamõistlikke kohustusi. Ebamõistlikud on kohustused, mis on tuginedes võlgniku senisele eluolule, väljaspool mõistlikku kasusaamis otsust ning majandusliku kaine mõistuse vastased.⁷⁶ Üldisemalt võib siia hulka arvata võlgniku poolt luksusliku elustiili elamist. Vara raiskamisega ei ole tegemist ainuüksi vara ära kulutamisel, vaid siis, kui vara väärtuse vähenemine on väljaspool arusaadavat käitumisviisi. Kulutused peavad paistma võlgniku koguvara ja tulude suhtes äärmiselt põhjendamatud ja majanduslikult mõistetamatud.⁷⁷

Saksamaa regulatsioonis on keeldumisaluseks viivitamine pankrotiavalduse esitamisega olukorras, kus võlgniku majandusliku olukorra parandamiseks puuduvad väljavaated. Võlgnik peab olema aktiivse tegevusega, pettusega jms teinud kõik endast sõltuva, et võlausaldajaid ei esitaks kohtule võlgniku pankrotiavaldust⁷⁸. Eesti pankrotiseaduses puudub võlgnikul kohustus pankrotiavalduse esitamiseks ning PankrS § 171 lg 2 p-st 4 tulenevalt ei ole pankrotiavalduse esitamisega viivitamine keeldumise aluseks. Kuni 2011. aastani kehtinud redaktsioonis oli pankrotiavalduse esitamisega viivitamine keeldumisaluseks.

Keeldumisaluse rakendamiseks peab võlgniku tegevus ületama olulisuse piiri, kuna väikesed kulutused ei põhjusta kohustust ega vii vara raiskamiseni. Lisaks peab kõigi kolme asjaolu koosseisu alternatiivi puhul olema võlgniku tegevuse tõttu kahjustatud võlausaldajate nõuete rahuldamine, mille puhul on nõutav nõuete rahuldamise konkreetselt mõõdetav kahjustamine ning võlgnik peab olema tegutsenud tahtlikult või raskelt hooletult, kusjuures süü elemendid peavad puudutama ka võlgnike kahjustamise tagajärge.⁷⁹

Võlgadest vabastamise menetlus on ette nähtud neile võlgnikele, kelle käitumine ei ole suunatud võlausaldajate huvide süülisele kahjustamisele.⁸⁰ Eesmärkideks on võlgniku vara säilitamine, kaitsmine ning võlausaldajate nõuete rahuldamiseks võimalikult suures ulatuses. Kui võlgnik teeb teadlikult oma vara käsutades ebamõistlikke otsuseid ja selline tegevus on suunatud võlausaldajate huvide kahjustamisele, siis selline tegutsemisviis ei ole omane ausale võlgnikule.

⁷⁶ Gottwald, P *et al.* Insolvenzrechts-Hanbuch. 4. Auflage, Verlag C.H. Beck, München, 2010, lk 1171.

⁷⁷ *Ibid.*, lk 1172.

⁷⁸ *Ibid.*, lk 1173.

⁷⁹ *Ibid.*, lk 1173.

⁸⁰ RKTKm 3-2-1-46-13, p 11.

1.3.5. Võlgnik on tahtlikult või raske hooletusega esitanud võlanimekirjas ebaõigeid või ebatäielikke andmeid oma vara ja sissetulekute, võlausaldajate ja oma kohustuste kohta, samuti rikkunud tahtlikult või raske hooletusega muid oma käesolevas seaduses sätestatud kohustusi

PankrS § 171 lg 2 p 5 võlgnik on tahtlikult või raske hooletusega esitanud võlanimekirjas ebaõigeid või ebatäielikke andmeid oma vara ja sissetulekute, võlausaldajate ja oma kohustuste kohta, samuti rikkunud tahtlikult või raske hooletusega muid oma käesolevas seaduses sätestatud kohustusi. Kohus saab menetluse algatamisest keelduda vaid juhul, kui on täidetud kaks eeldust. Esiteks peab võlgnik olema esitanud oma varalise seisukorra kohta ebaõigeid või puudulikke andmeid või rikkunud teisi pankrotiseadusest tulenevaid kohustusi. Teiseks eeldab nimetatud säte võlgniku süülist käitumist, kas tahtlust või rasket hooletust. PankrS § 171 lg 2 p 5 annab kohtule juhul, kui on täidetud sättes nimetatud mõlemad eeldused, õiguse otsustada, kas kohustustest vabastamise menetlust algatada või mitte.⁸¹

Võlanimekirja esitab võlgnik koos pankrotiavaldusega, kus märgitakse võlgniku võlausaldajate nimed ja nende elu- või asukohad ning nende nõuded, samuti andmed võlgniku vara kohta⁸². Seega esitab võlgnik valeandmeid juba enne pankrotiavalduse menetluse algatamist ja ajutise halduri nimetamist. Maakohus jättis võlgniku kohustustest vabastamise menetluse algatamata, kuna võlgnik ei märkinud, et lisaks muule varale kuulub talle osaühingu osa ning äriühingu tegevusega teenitud lisatulusid. Riigikohus tühistas maa- ja ringkonnakohtu määrused ja asus seisukohale, et süülist käitumist saaks võlgnikule ette heita siis, kui võlgnik oleks vastanud järelepärimistele raske hooletuse tõttu valesti või keeldunud informatsiooni andmisest⁸³.

Andmed võlgnikule kuuluvate äriühingute kohta on kättesaadavad Äriregistri teabesüsteemist, kuhu on ligipääs ajutisel pankrotihalduril ja kohtunikul. Võlgniku lisatulud kajastuvad arvelduskonto väljavõttel, mis esitatakse panga poolt ajutisele haldurile päringu alusel. Asjaolu, et võlgnik vastavaid andmeid ajutisele haldurile ei esitanud on negatiivse alatooniga, kuid mitte piisav menetluse algatamata jätmiseks. Autori arvates tuleb käsitletavat keeldumisalust kohaldada, kui võlgnik jättis tahtlikult esitamata andmed, millele ajutisel halduril puudub avalikult või päringute tegemise kaudu ligipääs.

⁸¹ RKTkm 3-2-1-121-11, p 11, p 12.

⁸² Pankrotiseadus RT I, 26.06.2017, 29, § 13 lg 2.

⁸³ RKTkm 3-2-1-121-11 p 2, p 13.

Kohtul tuleb PankrS § 171 lg 2 p 5 järgi tuvastada, kas võlgnik rikkus sättes loetletud kohustusi raske hooletusega või tahtlikult. Mõlemal juhul tuleb kohtul oma seisukohta põhjendada, see tähendab tuua välja asjaolud, millest raske hooletus või tahtlus jäeldub.⁸⁴ PankrS § 171 lg 2 p-s 5 toodud eeldused on võlgniku pahatahtlikkust iseloomustavad asjaolud. Menetluse algatamata jätmiseks peab esinema selge ja konkreetne põhjus. Süülise käitumisega ei saa olla näiteks tegemist juhul, kui puudused esitatud andmetes on tingitud sellest, et võlgnik on kaotanud ülevaate oma majandusliku olukorra üle ning osaleb menetluses ilma asjatundjate abi kasutamata. Samuti ei ole põhjendatud menetluse alustamata jätmine üksnes põhjusel, et võlgnik on jätnud esitamata andmed oma tegevuse kohta, mille eest ta lississetulekut ei saa, või seetõttu, et võlgnik ei ole esitanud andmeid oma õiguste ja kohustuste kohta, mis moodustavad tema varast vaid tähtsusetu osa.⁸⁵

Saksamaal on keeldumisalus täidetud, kui võlgnik rikkus InsO § 290 lg 1 p 5 kohaselt tahtlikult või raske hooletusega teabe andmise ja koostöökohustust. InsO § 290 lg p 6 sätestab keeldumisaluse, kui võlgnik esitas võlgadest vabastamise menetluse algatamise avalduses (InsO § 287 lg 1 p 3) või pankrotimenetluse algatamise avalduses (InsO § 305 lg 1 p 3) tahtlikult või raske hooletusega ebaõigeid või mittetäielikke andmeid. Praktikas käsitletakse eeltoodud aluseid sageli koos, kuid neid tuleb eristada. Kohus võib keelduda järelejäänud kohustustest vabastamisest, kui võlgnik on rikkunud pankrotimenetluse ajal tahtlikult või raske hooletuse tõttu InsO § 20, § 97, § 98 ja § 101 sätestatud informatsiooni ja koostöökohustusi. Võlgniku seaduslik kohustus olla avatud ning teha tingimusteta, sundimata koostööd on oluline element pankrotimenetluse eesmärkide saavutamisel. Lisaks sellele peab võlgnik olema kohtu korraldusel igal ajal valmis täitma informatsiooni andmise kohustust ja koostöökohustust ning hoiduma toimingutest, mis on vastuolus kohustuste täitmisega.⁸⁶

Lisaks tuludele peab võlgnik esitama oma võlausaldajate nimekirja ning ülevaate varadest. Ebaolulised rikkumised ei õigusta InsO § 290 lg 1 p 5 alusel keeldumist. Ebaõigete andmete õigeaegsel parandamisel ei ole alust keeldumispõhjuste rakendamiseks. Subjektiivselt peab võlgnik olema tegutsenud kas tahtlikult või raske hooletuse tõttu. Raske hooletusega on tegemist ka kohustuse subjektiivselt mittevabandava rikkumise korral. Keeldumispõhjus on olemas, kui võlgnik on andnud kooskõlas InsO § 305 p 3 esitatavates oma vara, sissetuleku, võlgnike või

⁸⁴ RKTkm 3-2-1-121-11, p 12.

⁸⁵ *Ibid.*, p 12.

⁸⁶ Gottwald, P *et al.* Insolvenzrechts-Hanbuch. 4. Auflage, Verlag C.H. Beck, München, 2010, lk1174.

tema vastu kohtulikult esitatud nõuete loeteludes tahtlikult või raske hooletuse tõttu valesid või mittetäielikke andmeid. Praktikas on tegemist kõige enam kontrollitud keeldumispõhjusega.⁸⁷

Esitatud vara ja kohustuste nimekirja õigsus on oluline võlgniku majandusliku olukorra väljaselgitamisel oluline. Teadlikult ebaõigete või ebatäielikke andmete esitamine moonutab andmeid võlgniku varalise seisu kohta. Mõlemas regulatsioonis ei kohaldata keeldumisalust, kui võlgnik jättis esitamata andmed tähtsusetu osa koha oma varast või kohustustest. Vara või kohustuse tähtsusetust tuleb hinnata asjaoludest lähtuvalt.

⁸⁷ Gottwald, P *et al.* Insolvenzrechts-Hanbuch. 4. Auflage, Verlag C.H. Beck, München, 2010, lk 1176.

2. VÕLGNIKU KOHUSTUSED MENETLUSE KESTEL JA KOHUSTUSTEST VABASTAMISE OTSUSTAMINE

Kui kohus on tuvastanud, et kohustustest vabastamise menetluse algatamata jätmise aluseid ei esine, algatab kohus menetluse. Saksamaal, sarnaselt Eestile, kui keeldumisaluseid ei esine algatab kohus menetluse, mida kutsutakse hea käitumise perioodiks (*Wohilverhaltensphase*). Menetluse algatamise määrusega nimetab kohus võlausaldajate üldkoosoleku ettepanekul usaldusisiku, kellele võlgnik teeb PankrS § 173 lg-te 3 ja 6 alusel makseid⁸⁸. Kuni 2011 aastani sõltus usaldusisikule üleantava tasu suurus menetluse kestvusest, kuid 2011. aastal muudeti seadust selliselt, et seaduse jõul loetakse võlgniku tulud loovutatuks usaldusisikule.

Pankrotiseaduses ja Saksamaa *Insolvenzordnung's* on võlgniku kohustused sarnaselt reguleeritud, mistõttu kasutab autor PankrS § 173 sätestatud kohustuste sisustamisel, lisaks Eesti kohtulahenditele ka *Insolvenzordnung's* rakendamisel tehtud järeldusi. InsO §-s 295 on sätestatud kohustuste ammendav loetelu⁸⁹. *U.S. Code* peatüki 7 alusel läbiviidavas menetluses on võlgniku kohustustest vabanemine kohene ja võlgnikul puuduvad kohustused, mida tuleb menetluse kestel täita. Lähtudes kohustuste olemusest eristab autor varalisi kohustusi ja informatiivset kohustust.

Pärast viie aasta möödumist menetluse algatamisest, esitab võlgnik kohtule taotluse kohustustets vabanemiseks. Kohustusi nõuetekohaselt täitnud võlgnik võidakse vabastada pankrotimenetluses täitmata jäänud kohustustest ka varem, kuid mitte enne kolme aasta möödumist. Vabastamise otsustamisel hindab kohus PankrS § 173 sätestatud kohustuste täitmist.

⁸⁸ Pankrotiseadus RT I, 26.06.2017, 29, 29, § 172 lg 1.

⁸⁹ Vallender, H. Discharge of Natural Persons and Release from Debts in individual Member States in the EU. Judicial Wing of INSOL Europe. INSOL Europe, Nottingham, Paris, 2016, lk 48.

2.1. Varaga seotud kohustused

2.1.1. Võlgnik on kohustatud tegelema mõistlikult tulutoova tegevusega ja, kui tal sellist tegevust ei ole, siis seda otsima

Võlgnik on kohustatud tegelema mõistlikult tulutoova tegevusega ja, kui tal sellist tegevust ei ole, siis seda otsima⁹⁰. Kuna kohustustest vabastamise menetluse üheks eesmärgiks on võlausaldajate nõuete rahuldamine võlgniku vara arvelt, on võlgnikul kohustus teha tööd, mille eest saadav tulu peab olema mõistlik. Juhul, kui menetlus algatatakse võlgniku suhtes, kes ei tööta, on tal kohustus tegeleda mõistlikult tulutoova töö otsimisega.

“Eesti Vabariigi põhiseaduse [edaspidi PS] § 29 lg-s 1 on sätestatud üks oluline majanduslik põhiõigus, milleks on inimese õigus valida endale vabalt tegevusala, elukutse ja töökoht. Õigus olla majanduslikult aktiivne ja teenida elatist enda valitud valdkonnas ja viisil on ühtlasi täiskasvanud inimese ja tema perekonna inimväärse äraelamise eeldus. PS § 29 lg 1 ei garanteeri õigust olla tööga hõivatud ega tegutseda kindlal tegevusalal-elukutsel, kuid kedagi ei tohi sundida mingil kindlal tegevusalal, elukutsel või töökohal tegutsema.”⁹¹ Võlgnikul on põhiseaduslik õigus teenida elatis enda valitud tegevusalal-elukutsel, kuid pankrotiseadus lisab tingimuse, et kohustustest vabastamise menetluse kestel peab töö eest saadav tasu olema mõistlikult tulutoov.

Mõistlikkuse põhimõte tuleneb Euroopa lepinguõiguse printsiipidest⁹² ja põhimõtte sisu kujundatakse kohtupraktikas, kuid põhimõtte eeldab samuti heas usus käitumist.⁹³ Mõistlikkuse põhimõtte on sätestatud võlaõigusseaduses, mille kohaselt peetakse võlasuhtes mõistlikuks seda, mida samas olukorras heas usus tegutsevad isikud loeksid tavaliselt mõistlikuks. Mõistlikkuse hindamisel arvestatakse võlasuhte olemust ja tehingu eesmärki, vastava tegevus-või kutseala tavasid ja praktikat, samuti muid asjaolusid.⁹⁴

⁹⁰ Pankrotiseadus RT I, 26.06.2017, 29, 29, § 173 lg 1.

⁹¹ Narits, R. (2012) *Põhiseaduse kommenteeritud väljaanne*, § 29. Kättesaadav: <http://www.pohiseadus.ee/>, 11. märts 2018.

⁹² *The Principles on European Contract Law*. Kättesaadav: https://www.trans-lex.org/400200/_pecl/, 10. veebruar 2018.

⁹³ Varul, P *et al.* *Võlaõigusseadus I. Kommenteeritud väljaanne*, Juura, Tallinn, 2006.

⁹⁴ Võlaõigusseadus RT I, 31.12.2017, § 7.

Mõistlikult tulutoova tegevuse mõistet seadus ei sätesta, kuid kohtupraktikas on sisustatud tegevust, mis ei ole mõistlikult tulutoov. Töö ei ole mõistlikult tulutoov, kui võlgnik töötab aastaid samal töökohal ja teenitav tulu jääb alla miinimumi⁹⁵. Samuti olukorras, kus võlgnik on likvideerijana ja juhatuse liikmena tegutsenud tasuta või minimaalse tasu eest. Ei ole mõistlik, et võlgnik pühendab oma aega tasuta või väikese tasuga töö tegemisele nii ettevõtete juhatustes kui ka likvideerimismenetlustes, kuna see näitab, et võlgnik ei vaevu otsima tasuvamat tööd ja rikub sellega võlausaldaja huve.⁹⁶ Mõistlikuks ei saa pidada ka seda, kui võlgnik ei pinguta piisavalt saavutamaks suuremat sissetulekut. Üksnes töökoha olemasolu, sellel makstavat töötasu suurust arvestamata, ei saa käsitleda mõistlikult tulutoova tegevusena. PankrS § 173 mõtte kohaselt peab võlgnik ise olema aktiivne ning otsima tööd, mille eest saadav sissetulek võimaldaks lisaks enda igapäevavajaduste katmisele ka tasuda võlausaldajate nõudeid.⁹⁷

Kohtupraktika kohaselt tuleb võlgnikul, kelle töötasu ei ole mõistlikult tulutoov, sellist tööd otsida. Miinimummäära, mida loetakse mõistlikult tulutoovaks tegevuseks, seadus ei sätesta, kuid mõistlikult tulutoov tegevus vastab võlgniku elukutse keskmisele töötasule ning arvestada tuleb võlgniku vanust, tervislikku seisundit, tööpiirkonda. Võlgnikul ei ole kohustust tegeleda erialase tööga, vaid ta võib tegutseda ka muus valdkonnas, kui töö eest saadav tasu on tulutoov ja võimaldab rahuldada võlgniku enda igapäevavajadused ning tasuda võlausaldajate nõudeid. Kui võlgniku töötasu ei vasta valdkonna keskmisele töötasule, võib seda lugeda võlausaldajate nõuete kahjustamiseks. Olukorras, kus võlgnik töötab mitmendat aastat kasumlikus ettevõttes ja tema sissetulek ei ületa ühe kuu eest ettenähtud palga alammäära suurust, võib tekkida kohtul ja võlausaldajal põhjendatud kahtlus võlgniku töötasu mõistlikkuse osas. Hinnangu andmisel lähtutakse võlgniku senisest elukorraldusest, töövõimalustest ning vanusest, tervislikust seisundist ja töökogemusest.

Saksamaa regulatsioonis on töötamiskohustus sätestatud InsO § 295 lg 1 p 1, mille kohaselt on võlgnik kohustatud tegelema kohase palgatööga või, kui ta on töötu, otsima sellist tööd ja mitte keelduma mõistlikust tööst. Sarnaselt PankrS § 173 lg-le 1 on normi esimene alternatiiv suunatud töötavale võlgnikule ning teine ja kolmas töötule võlgnikule. Kohane on töö, mis vastab võlgniku haridusele, võimetele, töökogemusele, vanusele ja tervislikule seisundile⁹⁸. Samuti tuleb arvestada kutsevaliku vabadusega, töökogemusega, arenguvõimalustega ja tööturu

⁹⁵ HMK 2-13-41547; HMK 2-11-48242.

⁹⁶ TlnRnK 2-08-53110, lk 5.

⁹⁷ HMK 2-13-41547; HMK 2-11-48242.

⁹⁸ Bürgerliches Gesetzbuch. 18.08.1896, § 1574 lg 2 esimene lause.

reaalsete võimalustega. Kui võlgnik töötab, eeldatakse, et see töö on kohane ning kohase töö eesmärgiks on võlgniku õiglane tasustamine. Reeglina on võlausaldajate huvides võlgniku täiskohaga töötamine. Osalise tööajaga töötamine nõuab mõjuvat põhjust, näiteks lapse eest hoolitsemine.⁹⁹ Kui võlgnikul ei ole võimalik tervise või lapse hooldamise tõttu töötamiskohustust täita, langeb töökoha otsimise kohustus ära.¹⁰⁰

Eestis tööotsimise kohustus ära ei lange. Seda väidet kinnitab ka kohtupraktika. Nimelt jättis maakohus võlgniku, kes oli mitmete tervisehädadega vanaduspensionär, hooldas oma invaliidist ema ja poega, sissetulekuks oli pension 243,08 eurot kuus, kohustustest vabastamata, kuna võlgnik ei tegelenud ega otsinud mõistlikult tulutoovat tegevust. Võlgnik oli end viie aasta jooksul Töötukassas töötuna arvele võtnud kahel korral.¹⁰¹ Ringkonnakohus saatis asja maakohule uuesti läbivaatamiseks, kuna lisaks muude oluliste menetlustoimingute tegemata jätmisele ei andnud kohus hinnangut võlgniku olukorrale.

Kui võlgnik ja usaldusisik esitavad asjakohased tõendid selle kohta, et võlgnikul puudub võimalus seoses lähedaste hooldamisega tööle asuda, siis autori hinnangul ei saa seda lugeda kohustuse rikkumiseks. Võlgniku sissetulekuks oli vanaduspension ulatuses, millest võlausaldajate nõuete katteks väljamakseid teha ei saa. Riigikohus on asunud seisukohale, et võlgnik peab andma endast parima võlausaldajate nõuete rahuldamiseks ja tasuma võlgade katteks nii palju, kui ta suudab. Juhul, kui võlgniku majanduslik olukord on eriti raske ja võlausaldajate nõuete katteks ühtegi makset ei tehta, ei ole see aluseks võlgniku kohustustest vabastamata jätmiseks¹⁰². Eeltoodud menetluses tugines kohus sellele, et võlgnik ei teinud pingutusi mõistlikult tulutoova tegevuse leidmiseks, kuid arvestades võlgniku tervislikku seisundit, vanust ja lähedaste hooldamisele kuluvat aega, on võlgnikul võimalus tegeleda mõistlikult tulutoova tegevusega minimaalne. Autor on seisukohal, et võlgnik oli eriti raskes majanduslikus olukorras ning kui süülist kohustuste rikkumist ei esinenud, oleks kohus pidanud võlgniku kohustustest vabastada.

Asjaolu, et võlgnik kohustustest vabastamise menetluse algatamisel tulutoova tegevusega ei tegele, ei ole aluseks menetluse algatamata jätmisel. Riigikohus on asunud seisukohale, et pankrotiavalduse menetlusse võtmise otsustamisel ei ole kohtul võimalik teha järeldust ka selle

⁹⁹ Gottwald, P *et al.* Insolvenzrechts-Hanbuch. 4. Auflage, Verlag C.H. Beck, München, 2010, lk 1191.

¹⁰⁰ *Ibid.*, lk 1192.

¹⁰¹ Tallinna Ringkonnakohus 2-08-87176

¹⁰² RKTkm 3-2-1-46-13, p 11; RKTkm 3-2-1-121-11, p 12.

kohta, kas võlgnik rikub süüliselt oma kohustust tegeleda mõistlikult tulutoova tegevusega. Kohustustest vabastamise menetluse algatamise otsustamisel ei saa määravaks olla asjaolu, et võlgnik ei tegele mõistlikult tulutoova tegevusega.¹⁰³ Tulutoova tegevuse puudumise alusel keeldumine on vastuolus kohustustest vabastamise menetluse olemusega, mille kohaselt on vabastuse saamine ettenähtud raskes majanduslikus olukorras olevatele isikutele. Uue võimaluse saamiseks peab võlgnik kohustustest vabastamise menetluse kestel andma endast parima võlausaldajate nõuete rahuldamiseks, sealhulgas tegelema mõistlikult tulutoova tegevusega ja kui tal sellist tegevust ei ole, siis seda otsima.¹⁰⁴ Menetluse lõpus annab kohus hinnangu, kas võlgniku poolne tegevus on olnud piisav kohustustest vabastamiseks.

Kohus võib menetluse lõpetada ja võlgniku kohustustest vabastada, kui menetluse jätkamisel ei ole perspektiivi. Kohus vabastas võlgniku pankrotieelsetest kohustustest ja lõpetas menetluse, kui menetlus oli kestnud 3 aastat ja 3 kuud, võlausaldajate nõudeid oli rahuldatud 37,47 protsenti ning võlgnik oli lapsehoolduspuhkusel, sissetulekuks vanemahüvitis summas 784 eurot kuus. Kohus asus seisukohale, et kuna võlgnikul ei ole tervislikust seisundist tulenevalt võimalik lisatulu teenida, püsib tema majanduslik olukord muutumatuna, mistõttu on võlgniku kohustustest vabastamise menetlus põhjendatud lõpetada enne viie aasta möödumist menetluse algatamisest, vabastades võlgnik täitmata kohustusest.¹⁰⁵ Autor on nõustub kohtu seisukohaga, kuna võlgnikule laekuv vanemahüvitis kuulus mittearestitava sissetuleku hulka, mistõttu võlausaldajate nõuete rahuldamiseks vahendid puudusid, ning järgneva pooleteise kuni kolme aasta jooksul ei ole võlgnikul kohustust tulutoovamat tegevust otsida, oli menetluse asjaoludest lähtudes mõistlik menetlus lõpetada.

Saksamaal ei loeta tööd mõistlikuks, kui see on ebaseaduslik, rikutakse palgakokkuleppeid, ettevõtte töösisekorraeskirjade sätteid töötingimuste kohta või tööohutuse eeskirju. Töö on isiklikel põhjustel ebamõistlik, kui saadav töötasu on märgatavalt madalam kui varasem töötasu¹⁰⁶, kui netotöötasu, mis arvestades tööga seotud kulutusi on madalam kui töötü abiraha, kui tööle ja koju sõiduks kuluv aeg on ebaproportsionaalselt pikk (kuuetunnise tööaja juures rohkem kui kaks ja pool tundi)¹⁰⁷. Ka vanus ja tervislik seisund piiravad mõistlikku töö leidmist,

¹⁰³ RKTkm 3-2-1-1-13, p 10.

¹⁰⁴ RKTkm 3-2-1-46-13, p 10.

¹⁰⁵ VMK 2-11-37217.

¹⁰⁶ Sozialgesetzbuch. 27.12.2003, III § 121 lg 2.

¹⁰⁷ *Ibid.*, III § 121 lg 4.

mistõttu võib füüsilise koormusega töö olla vanema võlgniku jaoks ebamõistlik¹⁰⁸. Õpilaste osas tuleb kaaluda, kas nad peaksid loobuma tulevikule suunatud haridusest võlausaldajate huvides oleva lühiajalise töö tõttu. Kuna võlgnikule peab jääma vabadus oma elu kujundamiseks ilma ebamõistliku koormuseta, on haridus reeglina prioriteetne. Ülikooli võib õppima asuda ja jätkata juba alustatud ülikooliõpinguid ka kohustustest vabastamise menetluse ajal, kuid seejuures peetakse kinni ajaliselt mõistlikest raamidest.¹⁰⁹

Saksamaal ei ole töösuhte lõppemisel tegemist töötamiskohustuse rikkumisega, kuid töötamisest loobumine mõjuva põhjusega ei ole õigustatud, vaid eristada tuleb töösuhte lõpetamise asjaolusid. Tähtajalise töösuhte lõppemisel ja võlgniku pensioniealiseks saamisega¹¹⁰ langeb töötamiskohustus ära. Juhul, kui töösuhe lõppeb tööandjast tulenevatel põhjustel, ei ole sellel ülesütlemisel reeglina seost võlgniku teguviisiga. Lepingu ülesütlemine töötajast tuleneval põhjusel ei tähenda automaatselt võlgniku poolset kohustuste rikkumist, kui lepingu ülesütlemise põhjused on aktsepteeritavad ja võlgnikul on selleks märkimisväärsed motiivid.¹¹¹

Samasisulist lähenemist saab kohaldada ka Eesti õiguses. Kui võlgniku tööleping lõpetatakse erakorraliselt töölepinguseaduse¹¹² § 89 alusel tööandja poolt majanduslikel põhjustel, ei loeta seda automaatselt võlgniku poolseks mõistliku tulutoova tegevusega mittetegelemiseks ja kohustuse rikkumiseks. Töötaja poolne lepingu erakorraline ülesütlemine põhjusel, et tööandja on kohelnud töötajat ebaväärikalt, tööandja on oluliselt viivitanud töötasu maksmisega, töö jätkamine on seotud reaalse ohuga töötaja elule, tervisele, kõlbelisusele või heale nimele, ei saa samuti pidada võlgniku poolseks kohustuste rikkumiseks. Võlgnikul on kohustus koheselt asuda tegelema mõistliku tulutoova tegevuse otsimisega. Olukorda, kus võlgnik tulutoovat tegevust ei otsi, võib lugeda PankrS § 173 lg 1 kohustuse rikkumiseks.

Saksamaa regulatsioon ei nõua töötavalt võlgnikult üleminekut teisele, mõistlikule tööle. Töötav võlgnik peab vaid kitsalt piiritletud juhtudel uue töökoha vastu võtma, töötul võlgnikul puudub alus mõistlikust tööst keeldumiseks. Võlgnikult ei nõuta kindlast töösuhetest lahkumist ja ebakindlamale töökohale asumist. Saksamaal eeldatakse, et töö on kohane ja puudub vajadus

¹⁰⁸ Gottwald, P *et al.* Insolvenzrechts-Hanbuch. 4. Auflage, Verlag C.H. Beck, München, 2010, lk 1193.

¹⁰⁹ *Ibid.*, lk 1193.

¹¹⁰ Sozialgesetzbuch. 27.12.2003, § 35.

¹¹¹ Gottwald, P *et al.* Insolvenzrechts-Hanbuch. 4. Auflage, Verlag C.H. Beck, München, 2010, lk 1191.

¹¹² Töölepingu seadus RT I, 28.12.2017, 43.

teha pingutusi teise kohase töö leidmiseks.¹¹³ Eestis ei eeldata, et võlgniku töö on mõistlikult tulutoov, vaid järeldused tehakse asjaolude kohaselt.

Töötü võlgnik peab tegelema tulutoova tegevuse otsimisega ja mitte keelduma mõistlikust tööst. Saksamaal esitatakse töötü võlgniku töötütsingu mahule märkimisväärseid nõudmisi. Võlgnikul tuleb ennast töötüruametis töötütsijana registreerida ning lisaks töötüruameti poolt vahendatavale pakkumistele, peab ta aktiivselt tööd otsima. Nõutav on kohalike päevalehtede regulaarne lugemine, kandideerimine ja töötüintervjuudel osalemine. Aluseks võetakse kaks kuni kolm kandideerimisavaldust nädalas. Arvestada tuleb ka regionaalsete töötüruoludega, võlgniku isikliku olukorra ja töötübiograafiaga. Lisaks töötü otsimisele peab võlgnik nägema vaeva oma tervise taastamisega, osalema sõltuvusravil, hoolitsema kutse-, täiend - ja ümberõppeabinõudega oma kvalifikatsiooni eest. Kui võlgniku vanus või tervis välistab töötütamise, siis sisutuid pingutusi teha pole vaja. Võlgnik peab tutvuma töötüvõimalustega, mis ei ole selgelt sobimatud. Alles pärast mitu aastat kestnud edutuid töötütsinguid võib võlgnik pingutusi vähendada või need lõpetada.¹¹⁴ Eestis töötütsingute lõpetamiseks alust ei ole ja see võib pigem kaasa tuua kohustustest vabastamisest keeldumise.

Saksamaal ollakse seisukohal, et isegi kui võlgniku töötütasu ei ole piisav võlausaldajatele maksete tegemiseks, siis töötütamiskohustuse täitmine näitab, et võlgnik võtab vastutuse ja tegeleb oma majandusliku olukorraga, mis on kohustustest vabastamise otsustamisel oluline aspekt.¹¹⁵ Samas on läbiviidud uuringud näidanud, et 80 protsendil¹¹⁶ võlgnikest puuduvad rahalised vahendid kuue aasta pikkuse menetluse jooksul võlausaldajatele maksete tegemiseks.¹¹⁷

Kokkuvõtvalt vastab mõistlik töötü võlgniku haridusele, töötükogemusele, vanusele, tervislikule seisundile ning arvestada tuleb töötüuru ja regionaalsete võimalustega. Võlgnikul on kohustus tegelda mõistlikult tulutoova tegevusega, kuid võlgniku põhiõiguseks on vabalt valida tegevusala-elukutset. Võlgnik ei pea tegelema erialase töötüga, vaid töötü eest saadav tasu peaks rahuldama võlgniku igapäevased vajadused ning võimaldama tasuda võlausaldajate nõudeid nii

¹¹³ Gottwald, P *et al.* Insolvenzrechts-Hanbuch. 4. Auflage, Verlag C.H. Beck, München, 2010, lk 1191-1192.

¹¹⁴ *Ibid.*, lk 1192.

¹¹⁵ Kilborn, J. The Innovative German Approach to Consumer Debt Relief: Revolutionary Changes in German Law, and Surprising Lessons for the United States. *Northwestern Journal of International Law & Business*, vol 24, No 2, 2004, lk 294

¹¹⁶ Kilborn, J. Still Chasing Chimeras But Finally Slaying Some Dragons In the Quest for Consumer Bankruptcy Reform. *Loyola Consumer Law Review*, Vol. 25, No. 1, 2012, lk 24.

¹¹⁷ Ramsay, I. Towards an International Paradigm of Personal Insolvency Law: A Critical View. *QUT Law Review*, Vol. 17, No. 1, 2017, lk 23.

palju kui ta suudab. Seeläbi tagatakse võlgniku ja võlausaldaja õiguste tasakaal. Töötul võlgnikul tuleb otsida mõistlikult tulutoovat tegevust. Töötamise kohustuse täitmise eesmärgiks on tulu teenimine ja selle arvelt võlausaldajate nõuete rahuldamine. Selle sätte süülisel rikkumisel jäetakse võlgnik kohustustest vabastamata. Kuna kohustustest vabastamise menetluse üheks eesmärgiks on võlausaldajate nõuete rahuldamine nii palju kui võlgnik suudab, ei ole mõistlikult tulutoova tegevusega tegelemine või selle otsimine võlgniku jaoks liiga koormav.

2.1.2. Võlgniku töö- või teenistussuhtest või muust sarnasest suhtest saadud tulu või ettevõtlusest saadud tulu nõuded loetakse loovutatuks usaldusisikule. Usaldusisik peab sellest tasude maksmiseks kohustatud isikutele teatama

Võlgniku töö- või teenistussuhtest või muust sarnasest suhtest saadud tulu või ettevõtlusest saadud tulu nõuded loetakse loovutatuks usaldusisikule¹¹⁸. Sätte sõnastust muudeti 2011 aastal selliselt, et seaduse jõul loetakse võlgniku tulud loovutatuks usaldusisikule, eesmärgiga tagada usaldusisikule efektiivsem võimalus võlgniku teenistuse kontrollimiseks.¹¹⁹ Kohustustest vabastamise menetluse algatamisel määrab kohus usaldusisiku ja PankrS § 172 lg 2 kohaselt peab usaldusisik võlgnikult saadud maksed hoidma oma varast eraldi ja need vastavalt jaotusettepanekus ettenähtud jaotistele üks kord aastas võlausaldajatele välja maksma. Võlgniku sissetulek laekub usaldusisiku tegevuseks ettenähtud pangakontole, millest jääb võlgniku kasutada 25 protsenti. Võlgnik ei pea usaldusisikule üle andma tulu, millele seadusest tulenevalt ei saa pöörata sissenõuet¹²⁰.

TMS § 130 lg 1¹ kohaselt loetakse sissetulekuks eelkõige võlgniku töötasu või muud sellesarnast tasu, päevaraha, konkurentsist hoidumise tasu, intellektuaalse omandi üleandmisest või kasutada andmisest saadavat tasu, pensioni, dividende ning kaupa, teenust, loonustasu või rahaliselt hinnatavat soodustust, mida isik on saanud seoses töö- või teenistussuhtega, juriidilise isiku juhtimis- või kontrollorgani liikmeks olekuga või pikaajalise lepingulise suhtega. Kuigi sissetuleku mõiste on TMS § 130 lg-te 1 ja 1¹ kohaselt lahtine, tuleneb TMS § 130 lg-test 1 ja 1¹ üheselt, et sissetulekuks on üksnes töötasu ja sellega sarnased (tasu maksmises seisnevad) laekumised¹²¹.

¹¹⁸ Pankrotiseadus RT I, 26.06.2017, 29, § 173 lg 3.

¹¹⁹ Võlgade ümberkujundamise ja võlakaitse seaduse eelnõu seletuskiri, lk 26.

¹²⁰ Pankrotiseadus RT I, 26.06.2017, 29, § 173 lg 5.

¹²¹ RKTKm 2-16-12972, p 22; RKTKm 3-2-1-166-16, p 15; RKTKm 3-2-1-124-16, p 10; RKTKm 3-2-1-62-15, p 15.

Sissetulekut ei arestita, kui see ei ületa ühe kuu eest ettenähtud palga alammäära suurust või vastavat osa nädala või päeva sissetulekust¹²². Sissetulekute arestimise piirangu põhiline eesmärk on tagada võlgnikule tema ja tema ülalpeetavate äraelamiseks minimaalselt vajalikud vahendid ehk elatusmiinimumi säilimine¹²³. Vastavalt Vabariigi Valitsuse määrusele nr 189 on alates 1. jaanuarist 2018.a. tunnitasu alammääraks 2,97 eurot ja kuutasu alammääraks täistööajaga töötamise korral 500 eurot¹²⁴. Kui võlgnik peab seadusest tulenevalt ülal teist isikut või maksab talle elatist, suureneb mittearestitav summa iga ülalpeetava kohta ühe kolmandiku võrra palga alammäärast kuus (166,67 eurot), välja arvatud juhul, kui sundtäidetakse lapse elatisnõuet¹²⁵.

Jaanuaris 2018 jõustunud seadusemuudatusega võib juhul, kui sissenõude pööramine võlgniku muule varale ei ole viinud või eeldatavalt ei vii nõude täielikule rahuldamisele, arestita kuni 20 protsenti eelnimetatud sissetulekust. Sissetulekut ei arestita, kui see jääb alla kehtestatud toimetulekupiiri (2018. aastal 140 eurot).¹²⁶ Seda saab teha siis, kui kõik muud võimalused on ammendatud ehk vaid tingimusel, kui sissenõude pööramine võlgniku muule varale ei ole viinud või eeldatavalt ei vii nõude täielikule rahuldamisele¹²⁷.

Seega on võlgnikul õigus ühes kuus kasutada 500 eurot ning seda osa sissetulekust seaduse järgi usaldusisikule üle andma ei pea. Kui võlgnikul on kaks ülalpeetavat, on tal õigus ühes kuus kasutada 833,34 eurot (500+166,67x2). Seda summat ületav sissetuleku osalt loetakse loovutatuks usaldusisikule 75 protsenti. Ülejäänud 25 protsenti jääb võlgniku kasutada. Kohus võib asjaolusid arvestades määrata sellest erineva määra.¹²⁸ Kui võlgnik kuutasu alammäärast rohkem ei teeni, ei ole võimalik võlausaldajate nõudeid rahuldada. Seadus ei keela võlgnikul iseseisvalt võlausaldajate nõuete katteks väljamakseid teha, kuid selline võlgniku poolne käitumine on pigem harvaesinev. Näitena saab tuua võlgniku, kes oli nõus igakuisest sissetulekust kinni pidama sama suure summa kui eelneval kogumisperiodil, olenemata sellest, et seoses miinimumpalga ja maksuvaba tulu kasvuga, ei olnud seadusega ettenähtud korras viimasel aastal võimalik võlgniku sissetulekust midagi kinni pidada¹²⁹. Võlgnikud lähtuvad sellest, et mittearestitav osa kuulub neile ning sellest võlausaldajatele väljamakseid

¹²² Täitemenetluse seadustik RT I, 03.04.2018, 24, § 132 lg 1.

¹²³ Alekand, A. Täitemenetlusõigus. Teine trükk, Juura, Tallinn, 2011, lk 91.

¹²⁴ Töötasu alammäära kehtestamine RT I, 23.12.2017, 49, § 1.

¹²⁵ Täitemenetluse seadustik RT I, 03.04.2018, 24, § 132 lg 2.

¹²⁶ *Ibid.*, § 132 lg 1².

¹²⁷ *Kohtutäiturite ja pankrotihaldurite koda*. Kättesaadav: <http://www.kpkoda.ee/content/avaliku-poole-lingid/kkk>, 29. märts 2018.

¹²⁸ Pankrotiseadus RT I, 26.06.2017, 29, § 173 lg 4.

¹²⁹ TrtRnK 2-09-3606.

tegema ei pea. Seaduse järgi on võlgnikul õigus arestivaba miinimumile, mis suureneb iga ülalpeetava kohta ühe kolmandiku võrra, kuid samuti on võlgnikul kohustus võlgnevusi tasuda. Juhul, kui arestivabast summast jääb vahendeid üle, võiks võlgnik ülejäävast osast hea tahte märgiks võlausaldaja nõuete katteks väljamakseid teha.

Seadusandja on välistanud arestimisest nõuded, mis mahuvad ühisnimetaja alla „sotsiaaltoetused“. Need on sihtotstarbelised summad ja küllaltki väikesed, seega ei pea need minema muu kohustuse katteks¹³⁰. Sissenõuet ei saa pöörata järgmistele sissetulekutele: riiklikud peretoetused; puudega inimese sotsiaaltoetus; sotsiaaltoetus sotsiaalhoolekande seaduse tähenduses; kunstliku viljastamise ja embrüokaitse seaduse § 351 lõike 3 alusel makstav hüvitis; Eesti Töötukassa kaudu makstud töötutoetus, stipendium, sõidu- ja majutustoetus ning toetus ettevõtluse alustamiseks; kehavigastuse või terviserikke tekitamise tõttu makstav hüvitis, välja arvatud hüvitis kaotatud sissetuleku eest, ja mittevaralise kahju hüvitis; töövõimetoetus; seadusel põhinev elatis; vanemahüvitis; rahaline ravikindlustushüvitis ravikindlustuse seaduse tähenduses, välja arvatud ajutise töövõimetus hüvitis; riiklik pension seaduses sätestatud ulatuses ja vanglast vabanemise toetus¹³¹.

Sarnaselt Eesti regulatsioonile loetakse Saksamaal võlausaldajate nõuete katteks tehtavad maksed loovutatuks usalduslikule¹³². Usaldusisikule antakse üle rahaliselt makstavad tasud, mis on sätestatud *Zivilprozessordnung* (edaspidi ZPO) § 850. Mitterahalisi hüvitisi usaldusisikule üle anda ei tule, kuna usaldusisikul ei ole varade realiseerimise kohustust. Võlausaldajate nõuete rahuldamiseks loovutatakse töötasu, pensionid, tulemustasud, kollektiivlepingujärgsed palgad, kollektiivlepinguvälised tasud, preemiad, tähtsündmuste puhul makstavad toetused, töötasu säilitamise toetused haiguse korral ja riigipühadel, lisatasud ja puhkusetasud.¹³³

Mõlema regulatsiooni kohaselt tuleb usaldusisikule loovutada sissetulekud, millele saab seadusest tulenevalt pöörata sissenõuet. Pankrotiseadus sätestab usaldusisikule üleantava sissetuleku määraks 75 protsenti töötasu ja sellega sarnase tasu maksmisest saadud laekumisest, kuid Saksamaa regulatsioonis täpset määratlust ei ole. Kui võlgnik sätestatud määras tulu usaldusisikule üle ei anna, loetakse sellist teguviisi kohustuste rikkumiseks. Menetluses, kus kohus tuvastas, et võlgnik ei ole kogu kohustustest vabastamise menetluse kestel teinud

¹³⁰ Alekand, A. Täitemenetlusõigus. Teine trükk, Juura, Tallinn, 2011, lk 91, 92.

¹³¹ Täitemenetluse seadustik RT I, 03.04.2018, 24, § 131 lg 1.

¹³² Insolvenzordnung. 05.10.1994, § 295 lg 4.

¹³³ Gottwald, P *et al.* Insolvenzrechts-Hanbuch. 4. Auflage, Verlag C.H. Beck, München, 2010, lk 1187.

võlausaldajatele nende nõuete katteks ühtegi makset, kuid pangakontode väljavõtetelt ei nähtu raske majanduslik olukord, vaid võlgnik kulutas rohkem kui teenis, tema kontodele laekus raha erinevatelt isikutelt, laekumisi kasutas võlgnik igapäevaste maksete tegemiseks ja elamiseks.¹³⁴ Maakohtus asus seisukohale, et võlgnik rikkus süüliselt PankrS § 173 lõikest 2 tulenevat kohustust ning kahjustas sellega võlausaldajate huve ning lõpetas kohustustest vabastamise menetluse ja jättis võlgniku kohustustest vabastamata.

Käesoleval ajal viiakse läbi maksejõuetusõiguse revisjoni¹³⁵, mille käigus analüüsitakse võrdlevalt läbi kogu maksejõuetusõigusealane õigusloome (nii riigisisene kui ka Euroopa Liidu õigus) ja kohtupraktika ning lahenduste leidmisel juhindutakse ka rahvusvaheliste organisatsioonide materjalidest ja asjakohasest erialakirjandusest. Maksejõuetusõiguse revisjoni ettevalmistamisel saadeti huvigruppidele üleskutse arvamuste ja ettepanekute esitamiseks. Muuhulgas toodi välja ka füüsilise isiku kohustustest vabastamisega seotud probleeme, sealhulgas tuluteenimisega seotu. Tartu Maakohtu kohtunike ja kohtujuristide esitatud tagasisides esitati järgmine ettepanek:

„Kuna võlgnikele oli juba enne pankrotimenetlust ülejõukäiv pidada arvet oma rahaliste kohustuste täitmise üle, siis on enamikule võlgnikest ka võlgniku kohustustest vabastamise menetluses ülejõukäiv TMS ja PankrS § 173 lg 4, 5 reeglite järgimine ja võlausaldajate nõuete katteks korrektse summa eraldamine. PankrS-s võiks olla selge alus määramaks võlgnikule tasumiseks igakuiselt kindel summa (nt tasuda igakuiselt 10 eurot) ja kui võlgniku sissetulekust saab konkreetses kuus tulenevalt TMS-st teha suurema kinnipidamise, siis on võlgnikul kohustus seda teha.“¹³⁶

Autor on nõustub ettepanekuga ja on seisukohal, et selle rakendamine oleks asjakohane, kuid suurendaks kindlasti kohtu töökoormust. Käesoleval ajal määrab arestivaba summa seadus ja sellest lähtuvalt tehakse vastavad aruvutused ning arestivaba summa püsib muutumatuna pikema perioodi jooksul, kui võlgnik alammäärast rohkem ei teeni. Ettepaneku põhjal tuleks kohtul igakuiselt kontrollida võlgniku laekumisi ning määrata väljamaksmisele kuuluv summa. Autor on seisukohal, et ettepaneku rakendamine lihtsustaks olukorda võlgniku jaoks, kuid kuna

¹³⁴ TlnRnK 2-08-53110, lk 6.

¹³⁵ Kriibi, P., Liin, S. Maksejõuetuse revisjoni lähteülesande projekt, lk 9. Kättesaadav: https://www.just.ee/sites/www.just.ee/files/maksejouetusoiiguse_revisjoni_lahteulesanne_loplik_13.06.2016.pdf, 09. november 2017.

¹³⁶ Loide, L. Arvamuse esitamine maksejõuetusõiguse revisjoni ettevalmistamisele, lk 3. Kättesaadav: https://www.just.ee/sites/www.just.ee/files/tartu_maakohtu_ettepanekud.pdf#_blank, 01. september 2017.

kohustustest vabastamise menetlus viiakse läbi võlgniku huvides ja võlgniku motivatsioon seaduslike kohustuste täitmiseks peaks olema piisavalt kõrge, et kohustuste nõuetekohaseks täitmiseks omandada vajalikud teadmised ja oskused. Menetluse läbimisel saab võlgnik uue alguse, mis peaks olema piisavalt innustav kohustuste nõuetekohaseks täitmiseks.

Autor täiendab eeltoodud ettepanekut järgnevalt, võttes aluseks USA regulatsiooni. Kui USA-s taotletakse menetluse algatamist 13. peatüki alusel, esitab võlgnik kohtule eelarve, kuhu märgitakse summaarselt võlgniku vajalikud igakuised kulud ning sissetulekud. Väljaminekutest ülejään osa kinnitatakse kohtu poolt ja makstakse võlausaldajate nõuete katteks. Negatiivse asjaoluna toob autor välja, et sellise lahenduse korral puudub võlgnikul võimalus raha säästmiseks ning ootamatute kulutuste kandmiseks. Ka USA-s tehtud uuringud on näidanud, et vaid 1/3¹³⁷ makseplaanidest õnnestuvad ja võlgnik vabaneb pankrotieelsetest kohustustest. Ebaõnnestumiste põhjuseks on kohtule esitatud eelarves märgitud kulude kasv ja tulude langus¹³⁸. USA praktikast lähtudes tuleks võlausaldajatele makstava summa määramisel jätta võlgnikule vahendeid ootamatute kulude kandmiseks. Autor teeb ettepaneku, et sarnaselt Tartu Maakohtu ettepanekule otsustaks kohus igas menetluses võlausaldajate nõuete katteks makstava summa, lähtudes võlgniku sissetulekutest ja väljaminekutest. Kohtus annab hinnangu võlgniku väljaminekutele ja need peaksid olema põhjendatud. Selline lahendus tagaks individuaalse lähenemise võlgnikule ning võimaldaks rahuldada võlausaldajate nõudeid suuremas ulatuses. Käesoleval ajal kehtib arestivaba sissetuleku aluseks olev määr kõigile võlgnikele – töötavale, töötule, üksikvanemale, pensionärile jne – ühiselt.

Lahendus võiks vähendada menetluse kuritarvitamist, kuna teatud võlgnike hulgas on levinud arusaam, et kohustustest vabanemiseks piisab menetluse läbimisest ning vabanemine kaasneb automaatselt. Ettepaneku rakendamisel tuleks võlgnikul tasuda nõuete katteks nii palju kui ta suudab, kasvõi 10 eurot nagu toodi näitlikult Tartu Maakohtu ettepanekus. Kuid kui kohus tuvastab, et võlgniku majanduslik olukord on väga raske, siis on võimalik võlgnik kohustustest vabastada ka ühtegi makset tegemata. Autor on seisukohal, et selliste võlgnike osas võiks kaaluda ka menetluse varasemat lõpetamist. Autor mõönab, et pakutud lahendus ei välista täielikult pahatahtlike võlgnike võimalust kohustuest vabanemiseks.

¹³⁷ Kilborn, J. Behavioral Economics, Overindebtedness & Comparative Consumer Bankruptcy: Searching for Causes and Evaluating Solutions, Emory Bankruptcy Developments Journal, Vol 22, 2005, lk 43.

¹³⁸ Niemi, J *et al.* Consumer Bankruptcy in Global Perspective. Hart Publishing, Oxford and Portland, Oregon, 2003, lk 270.

Kuni aastani 2011 aastani oli pankrotiseaduses protsentide süsteem, mille eesmärgiks oli võlgniku motiveerimine menetluse kestel tulu teenima, võimaldades võlgnikul menetluse edenedes jätta endale järjest suurem osa teenitud summadest¹³⁹. Võlgnik võis endale jätta 15 protsenti tulust, juhul kui võlgniku kohustustest vabastamise menetluse algatamisest oli möödunud üks aasta, 20 protsenti, kui algatamisest oli möödunud kaks aastat ja 25 protsenti, kui algatamisest oli möödunud kolm aastat. Alates 2011. aasta regulatsiooni järgi peab usaldusisik võlgnikule üle andma 25 protsenti tulust. Muudatuse tegemist eelnõu seletuskirjas põhjendatud ei ole, kuid sätet muudeti selliselt, et kohtul on õigus määrata asjaolude järgi ka teistsugune protsent.

Kokkuvõtvalt loetakse seaduse jõul võlgniku tulud loovutatuks usaldusisikule. Sissetulekute loetelu on sätestatud TMS §-s 131 lg 1 ja 1¹ ning nendest tuleneb, et sissetulekuks on töötasu ja sellega sarnased tasu maksmises seisnevad laekumised. Tagamaks võlgnikule ja tema ülalpeetavate äraelamiseks vajalikud minimaalsed vahendid, ei arestita sissetulekut ühe kuu eest ettenähtud palga alammäära suurust või vastavat osa nädala või päeva sissetulekust. Arestimisest on välistatud ka nõuded, mis mahuvad ühise nimetaja alla „sotsiaaltoetused“.

2.1.3. Pärimise teel saadu väärtusest on võlgnik kohustatud poole usaldusisikule üle andma

Lisaks töö- või teenistussuhtest või muust sarnasest suhtest saadud tulu või ettevõtlusest saadud tulu üleandmisele usaldusisikule on võlgnikul täiendav varaga seotud kohustus. Pärimise teel saadu väärtusest on võlgnik kohustatud poole usaldusisikule üle andma¹⁴⁰. Pärida saab seaduse, testamendi või pärimislepingu alusel. Pärand on pärandaja vara, kuid pärandiks ei ole pärandaja õigused ja kohustused, mis seadusest tulenevalt või oma olemuselt on lahutamatult seotud pärandaja isikuga.¹⁴¹ Alates 2009. aastast kehtib loobumissüsteem, mis tähendab, et isikul tuleb pärandist loobumiseks esitada vastav avaldus. Avalduse mitteesitamisel loetakse pärand vastuvõetuks.

Ka Saksamaa regulatsioonis on võlgnik kohustatud andma pärandina või tulevase pärimisõigusega saadud vara väärtusest pool usaldusisikule¹⁴². Kohustus loovutada pärandi väärtusest vaid pool, peaks ajendama võlgniku pärandit vastu võtma, sest pärandist loobumisel

¹³⁹ Pankrotiseaduse eelnõu seletuskiri. 2002.

¹⁴⁰ Pankrotiseadus RT I, 26.06.2017, 29, § 173 lg 6.

¹⁴¹ Pärimisseadus RT I, 10.03.2016, 16, § 2.

¹⁴² Insolvenzordnung. 05.10.1994, § 295 lg 1 p 2.

rahuldatakse võlausaldajate nõudeid väiksemas ulatuses.¹⁴³ Võlgnikul on õigus pärandist loobuda, kuna kohustus põhineb omandatud varal, mitte vara omandamise võimalusel.¹⁴⁴ See tähendab, et võlgnikul ei ole kohustust pärandit vastu võtta, kuid vastuvõtmisel on võlgnikul kohustus loovutada pool usaldusisikule.

Vara väärtuse arvestamisel võetakse aluseks vara netoväärtus pärast kohustuste ja realiseerimiskulude maha arvestamist, millest pool tuleb usaldusisikule üle anda. Kuna usaldusisikul puudub vara müügikohustus, siis mitterahalist asja usaldusisikule üle anda ei tule, vaid võlgnik võib usaldusisikule üle anda pool mitterahalise asja hinnangulisest väärtusest. Kohustustest vabastamise menetluse perioodil on võlgnikul vara käsutusõigus, seega tuleb müügiprotsess võlgnikul endal läbi viia. Võlgnikul ei ole mitterahalise asja realiseerimiskohustust.¹⁴⁵

Kuna pärimise teel saadu üleandmise kohta kohtupraktika puudub, toob autor välja võimalikud olukorrad, mis võivad kohustuse täitmisel kaasneda. Peale pärandaja surma algatatakse pärimismenetlus ning pärijal tuleb otsustada pärandi vastuvõtmise või loobumise osas. Pärandi vastuvõtmisel on võlgnikul kohustus pool pärandi väärtusest usaldusisikule üle anda. Kuna võlgnikul ei ole kohustust vara realiseerida, võib usaldusisikule üle anda ka pool hinnangulisest vara väärtusest. Arvestades, et võlgniku vara on pankrotimenetluses võõrandatud ning kohustustest vabastamise menetluses on võlgniku kasutada vaid piiratud vahendid, siis on autor seisukohal, et keskmisel võlgnikul puuduvad rahalised vahendid poole mitterahalise asja väärtuse hüvitamiseks ja usaldusisikule üleandmiseks. Seega eeldab mitterahalise asja pärimine müügiprotsessi läbiviimist.

Juhul, kui pärandvara hulka kuulub võlgniku jaoks emotsionaalset tähendust omav asi, näiteks lapseõlvekodu, võib võlgnik otsustada pärandist loobumise kasuks, kuna müügi tulemusel saab asja omanikuks kolmas isik. Pärandvara ühisusel on kaaspärijal ostueesõigus, kuid rahaliste vahendite puudumisel ei ole võimalik seda õigust teostada. Samuti võivad võlausaldajad tõlgendada müügiprotsessi viibimist võlausaldajate huvide kahjustamisena.

¹⁴³ Gottwald, P *et al.* Insolvenzrechts-Hanbuch. 4. Auflage, Verlag C.H. Beck, München, 2010, lk 1194.

¹⁴⁴ *Ibid.*, lk 1194-1195.

¹⁴⁵ *Ibid.*, lk 1194-1195.

Järgmiseks raskuspunktiks on olukord, kui pärandvara ei õnnestu realiseerida kohustustest vabastamise menetluse kestel. Autor on seisukohal, et võlgnikul tuleb esitada kohtule selgitused ja dokumendid tõendamaks, mis takistavad müügi protsessi läbiviimist. Kui kohus tuvastab, et võlgnik on oma tegevusega takistanud müügi toimumist, siis selline võlgniku poolne käitumine on aluseks kohustustest vabastamata jätmiseks. Kui kohus võlgniku pahatahtlikku käitumist ei tuvasta, tuleb menetlus lõpetada ja võlgnik kohustustest vabastada, juhul kui ei esine teisi vabastamist välistavaid asjaolusid. Pärandvara hulka kuulunud mitterahaline asi jääb võlgniku omandisse ja realiseerimiskohustus langeb ära. Sellisel juhul kahjustatakse võlausaldajate huve, kuna vara arvelt nende nõudeid ei rahuldata.

Autor on seisukohal, et teatud olukorras võib pärandvara hulka kuuluva eseme realiseerimata jätmine olla kasulik. Juhul, kui pärandi hulka kuulub kinnisvara, mille realiseerimisväärtus on madal, kuid oleks sobilik võlgnikule elukohaks, mille tulemusel langeks ära üüri tasumine ja/või transpordikulud, võiks kaaluda asja müügist loobumist. Seda vaid juhul, kui võlgnikule allesjääva vara eest saaks rahuldada võlausaldajate nõudeid arvestatavas ulatuses. Seega võiks kaaluda seadusesätte täiendamist järgmises sõnastuses: Pärimise teel saadu väärtusest on võlgnik kohustatud poole usaldusisikule üle andma. *Kohus võib asjaolusid arvestades otsustada teisiti.* Eeltoodu rakendamisega kaasneks suurem kasu, kui kohus otsustaks menetluse algatamisel võlausaldajate nõuete katteks makstava summa, lähtudes võlgniku tuludest ja kuludest. Kehtivas regulatsioonis jääb võlgniku kasutada palga alammäär, mis on sätestatud Vabariigi Valitsuse määruses. Juhul, kui kehtiva regulatsiooni järgi jääks pärandi säilitamisest ülejääv osa arestivaba miinimumi hulka, ei ole pärandi hulka kuuluva kinnisvara mittemüümine asjakohane, kuna sellega kahjustatakse võlausaldajate huve.

Kui pärand koosneb võlgadest, tuleks võlgnikul pärandist loobuda, kuna päritud võlgadest võlgnik kohustustest vabastamise menetluse lõpus ei vabane. Kui varem jagati väikest varatempu, siis nüüd moodustavad pärandvarast tihti olulise, kui mitte suurema osa, hoopis võlad¹⁴⁶.

Kokkuvõtvalt on võlgnikul kohustus poole pärimise teel saadu väärtusest usaldusisikule üle anda. Võlgnikul ei ole kohustust pärandit vastu võtta, kuid vastuvõtmisel on võlgnikul kohustus loovutada poole usaldusisikule. Võlgnikul ei ole kohustust päritud mitterahalist asja müüa, vaid

¹⁴⁶ Kõve, V. „Head“ ja „halvad“ võlgnikud ja võlausaldajad, JuridicalIV, 2014, lk 300.

võlgnik võib usaldusisikule üle anda pool mitterahalise asja hinnangulisest väärtusest. Autori hinnangul võib sätte rakendamisel tekkida mitmeid õiguslikke probleeme. Kuna võlgniku vara on pankrotimenetluses müüdnud ja kohustustest vabastamise menetluses on tema käsutada piiratud vahendid, puudub võlgnikul võimalus mitterahalise asja hüvitamiseks. Kui vara ei õnnestu kohustustest vabastamise menetluse kestel müüa, siis vara kas jääb võlgniku omandisse või kestab menetluses kuni vara realiseerimiseni. Seaduse kohaselt saab menetlust pikendada maksimaalselt 7 aastani.

2.2. Informatiivne kohustus

2.2.1. Võlgnik peab viivitamatult teatama kohtule ja usaldusisikule igast elu- ja tegevuskoha vahetusest, mitte varjama saadud tulusid ning vara, samuti andma kohtu ja usaldusisiku nõudel teavet oma tegevuse või selle otsimise, oma sissetulekute ja vara kohta

PankrS § 173 lg 2 kohaselt peab võlgnik viivitamatult teatama kohtule ja usaldusisikule igast elu- ja tegevuskoha vahetusest, mitte varjama saadud tulusid ning vara, samuti andma kohtu ja usaldusisiku nõudel teavet oma tegevuse või selle otsimise, oma sissetulekute ja vara kohta. Kohustustest vabastamise menetluse algatamisel määrab kohus usaldusisiku. Kohus võib mõjuval põhjusel, eelkõige juhul, kui usaldusisiku määramine tooks ilmselt kaasa põhjendamatuid kulusid ja kohus on veendunud, et võlgnik suudab usaldusisiku kohustusi ise täita, jätta usaldusisiku määramata ja kohustada võlgnikku ennast täitma usaldusisiku kohustusi. Sel juhul kontrollib kohus, kas võlgnik oma kohustusi täidab¹⁴⁷. Usaldusisiku määramata jätmise eesmärgiks on kulude kokkuhoid, kuid võlgniku enda määramine järelevalveülesandeid täitma peaks olema pigem erandlik¹⁴⁸.

Saksamaal on samasisuline kohustus sätestatud InsO § 295 lg 1 p-s 3, mille kohaselt peab võlgnik esitama kohtule ja usaldusisikule viivitamata teavet igast elu- või töökoha vahetusest, mitte varjama vara, millele saab pöörata sissenõuet ega InsO § 295 lg 1 p 2 puudutatud vara ning kohtu ja usaldusisiku nõudel esitama andmed oma töö, tööotsingute, tulude ja vara kohta.

Isiku elukohaks on koht, kus isik alaliselt või peamiselt elab. Elukoht võib olla korraga mitmes kohas ning elukoht loetakse muutunuks, kui isik asub mujale elama viisil, millest võib järeldada

¹⁴⁷ Pankrotiseadus RT I, 26.06.2017, 29, 29, § 172 lg 6.

¹⁴⁸ Võlgade ümberkujundamise ja võlakaitse seaduse eelnõu seletuskiri, lk 26.

isiku tahet oma elukohta muuta.¹⁴⁹ Isiku tegevuskohaks on tema püsiva ja kestva majandus- või kutsetegevuse koht¹⁵⁰. Mõlema riigi regulatsiooni kohaselt tuleb elu- või tegevuskoha vahetusel sellekohane teave viivitamatult kohtule ja usaldusisikule edastada. Ainult usaldusisiku või kohtuniku teavitamine ei ole piisav. Teabe edastamine peab toimuma võlgniku initsiatiivil ja koheselt, põhjendamatu viivitamine ei ole lubatud. Teavitamiskohustuse kehtivusala on piiratud, kuna töökoha vahetamisel asendatakse lõppenud töösuhe uuega, kuid kui töösuhte lõppedes võlgnik uuele töökohale ei asu, siis seaduse sõnastusest lähtudes teavitamiskohustus puudub. Teavitamiskohustus puudub ka täiendava lisatöö võtmisel. Kuigi Eesti ega Saksamaa pankrotiseadus eeltoodud olukordades teavitamise kohustust otsesõnu ei sätesta, puudutab see võlgniku sissetulekut, millest teavitamata jätmist võib lugeda kohustuse rikkumiseks. Kohustuse täitmise kohasuse tagamiseks on vajalik teavitada kohut ja usaldusisikut kõigest, mis puudutab võlgniku sissetulekut, sealhulgas selle langust, kasvu või puudumist.

Tulu on töö- ja teenistussuhtes või muust sarnasest suhtest või ettevõtlusest laekuv sissetulek ning vara¹⁵¹ on isikule kuuluvate rahaliselt hinnatavate õiguste ja kohustuste kogum. Nagu pankrotimenetluses nii ka kohustustest vabastamise menetluses toimub võlausaldajate nõuete rahuldamine võlgniku vara arvelt, millele saab pöörata sissenõuet. Kuna pankrotimenetluses müüakse võlgnikule kuulunud vara, puudutab see nõue vaid kohustustest vabastamise menetluse kestel omandatavat vara¹⁵². Täitemenetluse seadustiku (edaspidi TMS) §-s 131 on sätestatud sissetulekud, millele ei saa pöörata sissenõuet ning TMS §-s 66 on sätestatud mittearestitavad asjad, mis jäävad võlgniku kasutada. Seadusandja on põhimõtteliselt loobunud loetlemast üksikesemeid, mis peavad võlgnikule alles jääma. Selle asemel on antud üldised kriteeriumid, milles sisalduvaid hinnanguid tuleb vaadelda igal üksikjuhtumil¹⁵³.

Võlgnikul on keelatud varjata saadud tulusid ning vara, millele saab pöörata sissenõuet. Varjamisega on tegemist juhul, kui võlgnik sai ise aru, et vaidlusalust vara või tulu tuleb kasutada võlausaldajate huvides¹⁵⁴. Sõna „varjamine“ tähendab juba iseenesest millegi salajas hoidmist, mis on võimalik üksnes teadliku eesmärgipärase tegevusega¹⁵⁵. Varjamise mõistet peetakse Saksamaal vaikimise mõistest laiemaks, kuna see tähendab ebaõigete andmete esitamist

¹⁴⁹ Tsiviilseadustiku üldosa seadus RT I, 20.04.2017, 21, § 14 lg-d 1, 2, 3.

¹⁵⁰ *Ibid.*, § 16 lg 1.

¹⁵¹ *Ibid.*, § 66.

¹⁵² Gottwald, P *et al.* Insolvenzrechts-Hanbuch. 4. Auflage, Verlag C.H. Beck, München, 2010, lk 1196.

¹⁵³ Alekand, A. Täitemenetlusõigus. Teine trükk, Juura, Tallinn, 2011, lk 87.

¹⁵⁴ RKTkm 3-2-1-31-16, p 15.

¹⁵⁵ Riigikohtuniku Malle Seppiku eriarvamus tsiviilasjas nr 3-2-1-31-16, p 4.

või valesid vastuseid küsimustele. Rikkumiseks loetakse ka teabe enda teada hoidmist.¹⁵⁶ Käsitletava õigusnormi sõnastusest ei selgu teavitamise viis, kuid andmete kontrollitavuse tagamiseks tuleks teave esitada kirjalikus vormis, kas elektrooniliselt või posti teel.

Kolmandaks peab võlgnik andma kohtu ja usaldusisiku nõudel teavet oma tegevuse või selle otsimise, oma sissetulekute ja vara kohta. Andmete esitamisele pole sätestatud tähtaega, mistõttu pole viivitamatu teabe edastamine vajalik. Kohtule esitatakse teave usaldusisiku aruandes, mille esitamise tähtaeg määratakse menetluse algatamise määruses või kohtu initsiatiivil saadatud teabenõude vastuses. Informatsiooni antakse kohtu ja usaldusisiku nõudmisel, kuid mitte võlausaldajate nõudmisel.

Käsitletavas sättes ei ole pandud võlgnikule kohustust oma väiteid tõendada¹⁵⁷, kuid menetlusõiguse üldiste põhimõtete kohaselt peavad andmed faktiliste asjaolude kohta olema tõesed¹⁵⁸. Seega eeldatakse, et võlgniku poolt esitatud andmed vara kohta on tõesed, kuid kahtluse korral on kohtul või usaldusisikul õigus küsida vastavaid tõendeid. Ka võlausaldaja põhjendatud taotlusel võib kohus usaldusisikule anda õiguse kontrollida, kas võlgnik täidab oma kohustusi¹⁵⁹. Kui võlgnik on esitanud kohtule lünkadeta andmed oma sissetulekute ja väljaminekute kohta, ei saa võlgnikule ette heita, nagu oleks ta kohtu eest oma sissetulekuid varjanud¹⁶⁰. Kui kohus küsib võlgnikult teavet tulutoova tegevuse otsimise kohta, kuid võlgnik tõendeid ei esita, vaid ainult selgitab, et kriminaalne taust ei võimalda paremat tööd leida, võib kohus asuda seisukohale, et võlgnik ei ole püüdnud piisavalt leida tasuvamat tööd, et täita oma kohustusi kohustustest vabastamise menetluses võlausaldajate ees.¹⁶¹ PankrS § 175 lg 4 sätestab, et kui võlgnik kohtu määratud tähtaja jooksul teavet ei anna, keeldub kohus võlgnikku pankrotimenetluses täitmata jäänud kohustustest vabastamast.

Kui võlgnik ei ole kohustusest vabastamise menetluse kestel teinud võlausaldajate nõuete katteks ühtegi makset, kuid võlgniku arveldusarvete väljavõtetest ei nähtu võlgniku raske majanduslik olukord, vaid arvele laekuvad mitmed maksed erinevatelt isikutelt, samuti on võlgnik teinud enda kontole sularaha sissemaksid, milliste selgituseks võlgnik kohtule teavet ei esita, siis sellist võlgniku poolset käitumist võib lugeda pahatahtlikuks põhjusel, et võlgnik ei ole esitanud

¹⁵⁶ Gottwald, P *et al.* Insolvenzrechts-Hanbuch. 4. Auflage, Verlag C.H. Beck, München, 2010, lk 1196.

¹⁵⁷ Riigikohtuniku Malle Seppiku eriarvamus tsiviilasjas nr 3-2-1-31-16, p 6.

¹⁵⁸ Tsiviilkohtumenetluse seadustik RT I, 04.07.2017, 31, § 328 lg 1.

¹⁵⁹ Pankrotiseadus RT I, 26.06.2017, 29, § 172 lg 3.

¹⁶⁰ Riigikohtuniku Malle Seppiku eriarvamus tsiviilasjas nr 3-2-1-31-16, p 2.

¹⁶¹ Taru Maakohus 2-14-52516, p 12.

kohtule oma majandusliku olukorra kohta tõest informatsiooni, varjates oma sissetulekuid, ja on kahjustanud PankrS § 173 lg-st 2 tulenevate kohustuste täitmata jätmisega võlausaldajate huve.¹⁶² Võlausaldajate huvide kahjustamine seisneb selles, et võlgniku tegelikud sissetulekud on kajastatust suuremad, mistõttu rahuldatakse võlausaldajate nõudeid väiksemas ulatuses, kui tegelikkuses võimalik oleks. Kuna vara saab varjata ainult tahtlikult, siis on varjamise puhul tegemist tahtliku kohustuse rikkumisega. Kui kohus tuvastab, et PankrS § 173 lg 2 mõttes on võlgnik oma tulusid ning vara varjanud, siis on ühtlasi kohus ka tuvastanud, et võlgnik on kohustusi rikkunud süüliselt PankrS § 175 lg 2 p 2 järgi. PankrS § 173 lg 2 mõttes annab võlgniku võlgadest vabastamise menetluse lõpetamiseks alust tulude ja vara varjamine.¹⁶³

Kokkuvõtvalt on teabe andmise kohustuse eesmärgiks teostada järelevalvet võlgniku tegevuse üle ning kontrollida kohustuste täitmist, mille kaudu saavad kohus ja usaldusisik ülevaate võlgniku suhtumisest kohustuste täitmisesse. Teisest küljest on säte võlgnikku distsiplineeriva iseloomuga. Säte sõnastusest ei selgu andmete esitamise viis, kuid andmete kontrollitavuse tagamiseks tuleks teave esitada kas elektrooniliselt või posti teel. Arvestades, et esitatud andmeid ei pea tõendama ja andmed puudutavad võlgniku jaoks kergesti kättesaadavat isiklikku informatsiooni, on autor seisukohal, et teabe andmine ei ole võlgniku jaoks liiga koormav. Kohustuse süülisel rikkumisel ja võlausaldajate huvide kahjustamisel, keeldub kohus võlgniku kohustustest vabastamast.

2.3. Võlgniku kohustustest vabastamise otsustamine

PankrS § 175 lg 1 ja lg 1¹ kohaselt otsustab kohus pärast viie aasta möödumist võlgniku kohustustest vabastamise menetluse algatamisest võlgniku taotlusel tema pankrotimenetluses täitmata jäänud kohustustest vabastamise, tehes selle kohta määruse. Kohus võib oma kohustusi nõuetekohaselt täitnud võlgniku asjaolusid arvestades vabastada pankrotimenetluses täitmata jäänud kohustustest ka enne viie aasta möödumist menetluse algatamisest, kuid mitte enne kolme aasta möödumist menetluse algatamisest, eelkõige kui võlgnik on oma kohustusi menetluse ajal nõuetekohaselt täitnud ja rahuldanud võlausaldajate nõudeid arvestatavas ulatuses.

¹⁶² TlnRnK 2-08-53110, lk 9.

¹⁶³ RKTkm 3-2-1-31-16, p 15; Riigikohtuniku Malle Seppiku eriarvamus tsiviilasjas nr 3-2-1-31-16, p 4.

Kohtul on kaalutusõigus, et otsustada, kas võlgnik kohustusest vabastada või mitte. Kohus hindab, kas võlgnik on kolme aasta jooksul oma kohustusi menetluse ajal nõuetekohaselt täitnud ja rahuldanud võlausaldajate nõudeid arvestatavas ulatuses. Lisaks sellele on kohtul selle sätte järgi võimalus kaalutusõiguse teostamiseks kontrollida, kas esinevad PankrS § 175 lg-tes 2 ja 4 sätestatud võlgniku kohustustest vabastamisest keeldumise absoluutsed alused.¹⁶⁴

Seadus ei konkretiseeri mida loetakse nõuete rahuldamiseks arvestatavas ulatuses, kuid Riigikohus on lahendis märkinud, et kolme aasta jooksul võlausaldaja nõude rahuldamist üksnes 0,3 protsendi ulatuses ei saa pidada PankrS § 175 lg 1¹ tähenduses nõude täitmiseks arvestatavas ulatuses. Vastupidi - võlgniku kolme aasta jooksul tasutud summa on märkimisväärselt marginaalne¹⁶⁵. Nõuete tasumine arvestatavas ulatuses on kohustustest vabastamise eelduseks siis, kui võlgnik esitab taotluse vabastamiseks kolme aasta möödudes alates menetluse algatamisest. Kui taotlus esitatakse viie aasta möödudes alates menetluse algatamisest, siis ei ole vabastamise eelduseks nõuete arvestatavas ulatuses tasumine. Arvestatava ulatuse hindamine on kohtu ülesandeks ning otsustamisel lähtutakse menetluse asjaoludest. Kui nõude täitmine arvestatavas ulatuses kui PankrS § 175 lg 1¹ rakendamise obligatoorne eeldus puudub, ei ole võlgniku kohustustest vabastamise taotluse lahendamise seisukohast tähtsust sellel, kas võlgnik on täitnud oma kohustusi menetluse jooksul nõuetekohaselt. Samuti puudub vajadus tuvastada seda, kas esinevad PankrS § 175 lg-te 2 ja 4 järgsed võlgadest vabastamisest keeldumise absoluutsed alused.¹⁶⁶

Kohustustest vabastamise menetluse algatamine ei tähenda automaatselt kohustustest vabanemist. Võimalus vabaneda oma kohustustest pankrotiseaduses ettenähtud korras ei ole eelduslikult iga võlgniku õigus ning PankrS § 175 lg-d 2 ja 4 sätestab absoluutsed keeldumisalused, mille puhul on võlgniku kohustustest vabastamine välistatud¹⁶⁷. PankrS § 175 lg 2 kohaselt keeldub kohus võlgnikku kohustustest vabastamast, kui võlgnik on mõistetud süüdi pankrotikuriteos või võlgnik on rikkunud süüliselt PankrS §-s 173 nimetatud kohustusi ja kahjustanud sellega võlausaldajate huve. Sätte kohaldamine eeldab võlausaldajate nõuete rahuldamise takistamisele suunatud tegevust ning võlgnik on seda teinud süüliselt – kas tahtlikult või raskelt hooletult.

¹⁶⁴ RKTkm 3-2-1-19-16, p 12.

¹⁶⁵ *Ibid.*, p 13.

¹⁶⁶ *Ibid.*, p 13.

¹⁶⁷ RKTkm 3-2-1-49-16, p 14.

Kui keeldumisaluseid ei esine, vabastab kohus võlgniku tema kohustustest ja lõpetab pankrotimenetluses täitmata jäänud kohustustest vabastamise menetluse. Pankrotivõlausaldajate nõuded võlgniku vastu lõppevad, sealhulgas ka nende pankrotivõlausaldajate nõuded, kes ei ole pankrotimenetluses nõudeid esitanud. Võlgniku kohustustest vabastamine ei vabasta võlgnikuga solidaarselt vastutavat isikut oma kohustuse täitmisest. Kui võlgnikuga solidaarselt vastutav isik täidab kohustuse, ei saa ta kohustustest vabastamise korral esitada tagasinõuet võlgniku vastu.¹⁶⁸

Saksamaal oli kuni 2011. aastani kohustustest vabastamise menetluse kestvus seitse aastat. Seadust muudeti selliselt, et pankrotimenetlus ja kohustustest vabastamise menetlus kestavad kokku kuus aastat¹⁶⁹. Kuue aastane tähtaeg hakkab kulgema pankrotimenetluse algatamisest. Alates 2014. aastast on võlgnikul õigus taotleda kiiremat otsust kohustustest vabastamiseks, kui ta on tasunud menetluskulud ja rahuldanud võlausaldajate nõuded täies ulatuses. Kui võlgnik on tasunud 35 protsenti kohustustest ja menetluskulud, võib ta esitada avalduse kohustustest vabanemiseks kolme aasta möödudes. Kohustustest vabanemine on võimalik viie aasta möödudes, kui võlgnik on tasunud menetluskulud täies ulatuses¹⁷⁰. Sarnaselt Eesti regulatsioonile on kohustustest vabastamise eelduseks InsO § 295 sätestatud kohustuste nõuetekohane täitmine.

Mõlema riigi regulatsiooni kohaselt on võlgnikul võimalus kohustustest vabaneda enne menetluse lõppu, kui võlausaldajate nõuded on täies ulatuses tasutud. Eestis võib kohus oma kohustusi nõuetekohaselt täitnud võlgniku vabastada kolmanda ja viienda aasta vahel, kui võlgnik on rahuldanud võlausaldajate nõudeid arvestatavas ulatuses. Saksamaal on arvestatava ulatuse määraks 35 protsenti võlanõuetest. Autor on seisukohal, et kindlat nõuete rahuldamise määra kehtestada ei tuleks ning pooldab Eesti regulatsiooni. Eesti pankrotiseaduse järgi otsustab kohus arvestatava ulatuse määra igas menetluses eraldi vastavalt menetluse asjaoludele.

Juhul, kui kohus tuvastab, et võlgnik on mõistetud süüdi pankrotikuriteos või rikkunud süüliselt PankrS §-s 173 nimetatud kohustusi ja kahjustanud sellega võlausaldajate huve, keeldub kohus võlgnikku kohustustest vabastamast. Pankrotikuritegudeks on maksejõuetuse põhjustamine, võlausaldajate ebavõrdne kohtlemine, vara varjamine pankroti- ja täitemenetluses. Pankrotikuriteos süüdimõistmine on PankrS § 171 lg 2 p 1 keeldumisaluseks kohustustest

¹⁶⁸ Pankrotiseadus RT I, 26.06.2017, 29, § 176 lg 1 ja lg 3.

¹⁶⁹ Vallender, H. Discharge of Natural Persons and Release from Debts in individual Member States in the EU. Judicial Wing of INSOL Europe. INSOL Europe, Nottingham, Paris, 2016, lk 44.

¹⁷⁰ *Ibid.*, lk 44.

vabastamise menetluse algatamisel ning keeldumisel PankrS § 175 lg 2 p 1 kohustustest vabastamisel. Kohustustest vabastamine ei ole põhjendatud isiku puhul, kes sattus pankrotiolukorda enda poolt toime pandud kuriteoga seonduvalt. Kohus ei hinda kohustustest vabastamisel üksnes võlgniku käitumist menetluse ajal, vaid ka eelnevat käitumist, muuhulgas mis põhjusel on võlgnik makseraskustesse sattunud.¹⁷¹

Kui võlgnik rikkus süüliselt menetluse kestel PankrS § 173 sätestatud kohustusi ning kahjustas sellega võlausaldajate huve, jätab kohus võlgniku tema pankrotieelsetest kohustustest vabastamata. Kohus põhjendab menetluse lõpetamise määruses, milles süüline rikkumine seisnes. Kohus keeldub kohustustest vabastamast, kui tõenditest tulenevalt on võlgnik tahtlikult varjanud oma tulu eesmärgiga jätta võlausaldajate nõuded määras, milles ta oleks seaduse järgi kohustatud, rahuldamata; võlgnik ei ole andnud kohtu ja usaldusisiku nõudel teavet oma tegevuse või selle otsimise kohta; võlgnik ei ole andnud usaldusisikule üle töö- või teenistussuhtest saadud tulu. Võla tasumise vähest perspektiivi kui menetluse lõpetamise alust, millele kohtud on tuginenud, seadus ette ei näe¹⁷².

Kohus ei või keelduda võlgnikku kohustustest vabastamast, enne kui ta on ära kuulunud usaldusisiku ja võlgniku, samuti võlausaldajad, kes on selleks soovi avaldanud.¹⁷³ PankrS § 3 lg 2 esimese lause järgi kohaldatakse pankrotimenetlusele tsiviilkohtumenetluse seadustikus sätestatud, kui pankrotiseadusest ei tulene teisiti. TsMS § 477 lg 4 kohaselt tuleb hagita asja läbivaatamisel menetlusosaline tema taotlusel ära kuulata, kui seadusest ei tulene teisiti. Isiku ärakuulamine toimub isiklikult ja suuliselt. Selleks ei pea korraldama kohtuistungit ja see ei pea toimuma teiste menetlusosaliste juuresolekul, kui seadusest ei tulene teisiti. Kohus võib isiku ära kuulata muu hulgas telefonitsi või lugeda ärakuulamiseks piisavaks isiku kirjaliku või elektrooniliselt esitatud seisukoha, kui kohtu arvates on sel viisil võimalik isikult saadavaid andmeid ja seisukohta piisavalt hinnata. Isiku ärakuulamine ja sellega seonduvad olulised asjaolud tuleb märkida menetlust lõpetavas määruses.¹⁷⁴ Kui võlgniku käitumises ei ole PankrS § 175 lg 2 p-des 1 ja 2 ning lg-s 4 silmas peetud raskelt süülise käitumise tunnuseid, ei ole kohtul alust füüsilisest isikust võlgnikku kohustustest vabastamise menetluse võimalusest ilma jätta¹⁷⁵.

¹⁷¹ TlnRngK 2-11-22987, p 10.

¹⁷² RKTkm 3-2-1-19-16, p 14.

¹⁷³ PankrS RT I, 26.06.2017, 29, § 175 lg 3.

¹⁷⁴ RKTkm 3-2-1-49-16, p 16.

¹⁷⁵ RKTkm 3-2-1-46- 13, p 11; RKTkm 3-2-1-121-11, p 12, RKTkm 3-2-1-19-16, p 14.

Kohus võib omal algatusel ning võlausaldaja või usaldusisiku taotlusel otsustada kohustustest vabastamise keeldumise ja lõpetada kohustustest vabastamise menetluse, kui enne viie aasta möödumist ilmneb PankrS § 175 lõikes 2 või 4 nimetatud alus. Võlausaldaja võib selle taotluse esitada kuue kuu jooksul võlgniku kohustuste rikkumisest teadasaamisest arvates¹⁷⁶. Kohtupraktika kohaselt kasutavad võlausaldajad eeltoodud sätet tihti. Saksamaal tugevdati võlausaldajate õigusi selliselt, et võlausaldajad saavad esitada avalduse kohustustest vabastamisest keeldumiseks igal ajal¹⁷⁷. Võlausaldajal on õigus esitada taotlus kohustustest vabastamata jätmiseks, kui võlgnik on rikkunud kohustusi ja kahjustanud võlausaldajate huve. Kohustustest vabastamise otsustamisel kuulab kohus ära usaldusisiku, võlgniku ja võlausaldajad ning võlgnik peab andma teavet kohustuste täitmise kohta.¹⁷⁸

U.S. Code 7. peatüki alusel läbiviidavas menetluses toimub kohustustest vabanemine paari kuu möödudes ja võlgnikul puuduvad kohustused, mida menetluse kestel täita. U.S. Code § 727(a) on sätestatud keeldumisalused, millal kohus keeldub võlgniku kohustustest vabastamast. Seda sätet peetakse *fresh start* aluseks¹⁷⁹. Keeldumisalused kirjeldavad võlgniku pahatahtlikku käitumist ja sarnanevad PankrS § 171 lg-s 2 ja InsO § 290 lg-s 1 kohustustest vabastamise menetluse algatamata jätmise keeldumise alustega. Kohustustest vabastamisest keeldumine peegeldab asjaolu, et pankrotimenetlus on õiglane menetlus ja kehtib poliitika, et võlgnik, kes on käitunud ebaõiglaselt ei peaks nautima kohtu poolt pakutavat hüve.¹⁸⁰

Kohus võib keelduda võlgniku kohustustest vabastamisest, kui võlgnik on pannud toime alljärgneva teo¹⁸¹ ühe aasta jooksul enne avalduse esitamise kuupäeva või menetluse ajal või seoses teise menetlusega; võlgnik on hävitanud, varjanud või kahjustanud oma vara eesmärgiga takistada võlausaldajate nõuete rahuldamist; võlgnik on varjanud, hävitanud, moonutanud, võltsinud või jätnud salvestamata teabe ja dokumendid majandusliku olukorra väljaselgitamiseks, (väljaarvatud juhul, kui see oli õigustatud kõiki asjaolusid arvestades); võlgnik andis teadlikult ja pettusega vale vande või tegi vale konto, esitas või kasutas vale nõuet, andis, proovis anda, sai või püüdis saada raha, vara, eelist, suutmatus rahuldavalt selgitada vara kaotust või varade puudujääki või võlgnik keeldub kohtu korralduste täitmisest. Keeldumisalus

¹⁷⁶ Pankrotiseadus RT I, 26.06.2017, 29, § 175 lg 5.

¹⁷⁷ Busshardt, H. Personal bankruptcy laws in Germany: Changes on the way, Eurofenix Autumn 2013, lk 25.

¹⁷⁸ Insolvenzordnung, 05.10.1994, § 269.

¹⁷⁹ Sleeper, E., W. Discharge: Sections 727, 524 and 523, Bankruptcy Developments Journal, Vol. 2, 1985, lk 115.

¹⁸⁰ Jordan, R., L., Warren, W., D. Bankruptcy. Fourth edition. Westbury, New York, The Foundation Press, Inc. 1995, lk 143.

¹⁸¹ U.S. Code § 727.

on olemas, kui kohus on vabastanud võlgniku kohustustest viimase 8 aasta jooksul või viimase 6 aasta jooksul ja menetlus viidi läbi 13. peatüki alusel. Võlgnikul ei ole vaja oodata 6 aastat, et esitada avaldus peatüki 7 alusel menetluse läbiviimiseks, kui võlgnik rahuldab tagamata võlausaldajate nõuded täies ulatuses või vähemalt 70 protsenti nõuetest ja täitis makseplaani heas usus ja andis endast parima nõuete rahuldamiseks.

USA-s on kõige sagedasem alus kohustustest vabastamata jätmiseks võlgniku poolt teadlikult ja pettusega vale vande või vale konto tegemine, võlgnik esitas või kasutas vale nõuet, andis, proovis anda, sai või püüdis saada raha, vara, eelist¹⁸², kuid kõige tähtsamaks keeldumiseluseks peetakse seda, et võlgnik ei saaks esitada avaldust peatüki 7 alusel, kui ta on viimase 6 aasta jooksul kohustustest vabanenud. Selle eesmärgiks on ennetada, et pankrotimenetlus ei muutuks võlgniku jaoks harjumuseks ja korduvaks kohustuste eest põgenemiseks.¹⁸³ Lisaks nimetatud alustele, saab kohus keelduda võlgniku kohustustest vabastamisest, kui võlgnik ei ole 180 päeva enne avalduse esitamist läbinud finantskursust¹⁸⁴. Kui teised keeldumiselused sarnanevad kohustustest vabastamise menetluse algatamata jätmise eeldustega, siis võlanõustamise läbimise eeldust pankrotiseaduses sätestatud ei ole.

„Õigusteoorias ja ka praktikas on vajadus maksejõuetus olukorras isikute finantsteadlikkuse tõstmise järele, kuid peamine mure on käesoleva ajani olnud meetme rahastamise võimaluses ning võlgnike motivatsiooni puudumine koolitusprogrammis osaleda“¹⁸⁵.

Autor on seisukohal, et finantskursuse läbimise sätestamine ühe pankrotiavalduse esitamise eeldusena võiks tõsta võlgnike motivatsiooni nõustamisel osaleda.

„Ebamõistlik oleks vabariigis teenuseid ja teadmisi dubleerida uue lahenduse loomisega, kui paralleelselt on juba toimiv ja tõhus analoogne süsteem, siis oleks leida rahalised vahendid töötukassa eelarvest ja seega läbi töötuskindlustusmaks. Võlanõustamise läbiviijaks võiks olla

¹⁸² Emerson, A., F. So You Want to Buy a Discharge: Revisiting the Sticky Wicket of Settling Denial of Discharge Proceedings in the Chapter 7 Bankruptcy, Vol. 92, American Bankruptcy Law Journal, lk 126.

¹⁸³ Jordan, R., L., Warren, W., D. Bankruptcy. Fourth edition. Westbury, New York, The Foundation Press, Inc. 1995, lk 144.

¹⁸⁴ U.S. Code § 727(a) p 11.

¹⁸⁵ Ermel, T. *Maksejõuetusõiguse revisjon. Pankrotiseadus 11 ja 12 peatükk analüüs*, lk 11. Kättesaadav: https://www.just.ee/sites/www.just.ee/files/tanel_ermel_analuus-kontseptsioon.pdf, 05. aprill 2018.

Töötukassa, kelle igapäevaste teenuste hulka kuulub nõustamisteenuste pakkumine¹⁸⁶, aitamaks ja toetamaks isikuid tööturule naasmisega¹⁸⁷.

Pea igas regulatsioonis, kes pakub võlgnikule kohustustest vabanemise võimalust, on sätestatud kohustused, millest vabanemine on välistatud. Seega ei ole kohustustest vabastamisele laialdaselt omistatud uus algus mõne võlgniku jaoks täielik. Vabastamist ei toimu üldjuhul pandiga tagatud kohustustest, kuid paljudes riikides, eriti USA-s on nende erandite hulka lisatud mitemed tagamata võlakohustusi.¹⁸⁸ Ka PankrS § 176 lg 2 sätestab pankrotimenetluses täitmata jäänud kohustused mis ei lõpe - õigusvastaselt tahtlikult tekitatud kahju hüvitamise ning lapsele või vanemale elatise maksmise kohustused. Seega juhul, kui võlgniku kohustuste aluseks on kahju õigusvastane tahtlik tekitamine, ei ole võlgnikul pankroti väljakuulutamise korral ka kohustustest vabastamise menetlusega võimalik oma eelnimetatud kohustustest vabaneda¹⁸⁹. Saksamaal ei vabane võlgnik InsO § 302 ja § 39 lg 1 p 3 järgi võlgnevusest, mis on tekkinud õigusvastase teo toimepanemisel, trahvide maksmisest (sunnivahendid ja halduskaristused, kriminaal- või haldusõigusrikkumiste eest määratud trahvid), maksejõuetusmenetluse kulude katmiseks antud intressivabad laenukohustused.

U.S. Code § 523 sätestab kohustused, mis ei lõpe peale peatüki 7 menetluse läbiviimist. Võlgnik ei vabane alimentide ja lapsetoetuste tasumisest, teatud maksukohustustest, haridusalastest hüvitistest ja õppelaenu kohustustest, tahtlikult teise isiku vara kahjustamise eest olevast võlgnevusest, võlgnevusest mootorsõiduki juhtimisel alkoholi või narkootilise aine tarvitamisel ning kui selle tulemusel on tekitatud inimesele raske tervisekahjustus või põhjustatud inimese surm ning võlgnevused kriminaalvastutuse tagamise korralduste osas. Alimentide tasumise kohustusega tagatakse, et isik oleks seotud perekondlike võlgade tasumisega ja perekonna rahastamisega ning hariduslik erand edendab inimkapitali väärtuse suurendamist¹⁹⁰. Peatüki 13 alusel läbiviidavas menetluses vabaneb võlgnik eeltoodud kohustustest juhul, kui need on täies ulatuses tasutud.

¹⁸⁶ *Nõustamisteenused*. Eesti Töötukassa. Kättesaada:

<https://www.tootukassa.ee/content/teenused/noustamisteenused>, 09. aprill 2018.

¹⁸⁷ Ermel, T. *Maksejõuetusõiguse revisjon. Pankrotiseadus 11 ja 12 peatükk analüüs*, lk 12. Kättesaadav: https://www.just.ee/sites/www.just.ee/files/tanel_ermel_analuus-kontseptsioon.pdf, 05. aprill 2018.

¹⁸⁸ Niemi, J *et al.* Consumer Bankruptcy in Global Perspective. Hart Publishing, Oxford and Portland, Oregon, 2003, lk 9.

¹⁸⁹ RRTKm 3-2-1-1-13, p 11.

¹⁹⁰ Buckley, F. H. The American Fresh Start, The Southern California Interdisciplinary Law Journal, Vol. 4, 1994, lk 68.

Kuna Euroopa Liidu liikmesriikidel puudub ühtne pankrotimenetluse seadustik, annab Euroopa Komisjon liikmesriikidele soovitusi eesmärgiga julgustada liikmesriike kehtestama norme, mis võimaldaksid rahalistes raskustes olevate elujõuliste ettevõtete tõhusat ümberkorraldamist ja annaksid ausatele ettevõtjatele uue võimaluse äritegevust alustada, edendades seega ettevõtlust, investeerimist ja tööhõivet ning aidates vähendada takistusi, mis segavad siseturu tõrgeteta toimimist¹⁹¹. Euroopa liikmesriigid on korduvalt püüdnud saavutada kokkulepet ühtse maksejõuetusõiguse loomise osas ning mõned ettepanekud sisaldasid ettepanekuid sisulise maksejõuetuseõiguse ühtlustamiseks, kuid lõpuks on jäänud kokkulepe saavutamata.¹⁹² On selgunud, et enamus liikmesriike eirab soovitusi, kuna usutakse regulatsioonide mitmekesisuse eelistesse ning enda regulatsiooni raamistiku tugevusse või nähakse soovitustes regulatiivseid vigu¹⁹³. Ühe soovitusena on välja toodud, et täielik võlgadest vabanemine lühikese aja jooksul ei ole alati asjakohane. Liikmesriikidel peaks seepärast olema võimalik säilitada või kehtestada rangemaid norme, mis on vajalikud selleks, et takistada võlgadest vabanemist ettevõtjatel, kes on kas enne või pärast pankrotimenetluse alustamist käitunud ebaausalt või pahauskselt.¹⁹⁴

Välisdamaks ebaausate ja pahausksete võlgnike kohustustest vabastamise on pankrotiseaduses sätestatud menetluse algatamise keeldumisalused, mis takistavad teatud võlgnikele ligipääsu menetlusesse, ning kohustused, mida tuleb menetluse kestel nõuetekohaselt täita. Kohus keeldub võlgnikku kohustustest vabastamast, kui võlgnik on mõistetud süüdi pankrotikuriteos või võlgnik on rikkunud süüliselt kohustusi ja kahjustanud sellega võlausaldajate huve. Sätte kohaldamine eeldab võlausaldajate nõuete rahuldamise takistamisele suunatud tegevust ning võlgnik on seda teinud süüliselt – kas tahtlikult või raskelt hooletult. Kui keeldumisaluseid ei esine, vabastab kohus võlgniku tema kohustustest ja lõpetab pankrotimenetluses täitmata jäänud kohustustest vabastamise menetluse. Pankrotivõlausaldajate nõuded võlgniku vastu lõpevad, sealhulgas ka nende pankrotivõlausaldajate nõuded, kes ei ole pankrotimenetluses nõudeid esitanud, ning võlgnik saab alustada puhtalt lehelt.

¹⁹¹ Euroopa Komisjon. *Komisjoni soovitus äritegevuse ebaõnnestumist ja maksejõuetust käsitleva uue lähenemisviisi kohta*. C(2014), Brüssel 2014.

¹⁹² Ringe, E-G *et al.* (2009). *Current Issues in European Financial and Insolvency Law*. Hart Publishing, Oxford and Portland, Oregon, lk 213.

¹⁹³ Eidenmüller, H. What is an Insolvency Proceeding? Vol 92, *American Bankruptcy Law Journal*, 2018, lk 58.

¹⁹⁴ Euroopa Komisjon. *Komisjoni soovitus äritegevuse ebaõnnestumist ja maksejõuetust käsitleva uue lähenemisviisi kohta*. C(2014), Brüssel 2014.

KOKKUVÕTE

Magistritöö käsitles füüsilisest isikust võlgniku kohustusi kohustustest vabastamise menetluse kestel. Töö terviklikkuse tagamiseks käsitles autor ka kohustustest vabastamise menetluse algatamise keeldumisaluseid ning kohustustest vabastamise otsustamist.

Magistritöö eesmärgiks oli analüüsida PankrS § 173 sätestatud kohustusi ning hinnata ja teha järeldusi, kas sätestatud kohustused on võlgniku jaoks liiga koormavad eduka kohustustest vabastamise menetluse läbiviimiseks.

Autor püstitas hüpoteesiks, et PankrS § 173 sätestatud kohustused on võlgniku jaoks liiga koormavad eduka kohustustest vabastamise menetluse läbiviimiseks. Eesmärgi saavutamiseks sisustas autor esmalt kohustused, kasutades võrdlevalt Saksamaa ja USA pankrotiõiguse regulatsiooni. Kohustuste sisustamiseks kasutati maa-, ringkonna- ja riigikohtu lahendeid. Magistritöö eesmärkide saavutamiseks kasutas autor kvalitatiivseid meetodeid.

Esimeses peatükis käsitles autor kohustustest vabastamise menetluse olemust ja sisustas ning andis hinnangu menetluse algatamise keeldumisalustele. Pankrotieelsetest kohustustest vabanemine on ette nähtud võlgnikele, kelle majanduslik olukord on eriti raske ning menetluse edukas läbimine võimaldab võlgnikule uue majandusliku alguse. Keeldumisaluste kontrollimisel hindab kohus, kas võlgniku isik või tema käitumine vastab toodud asjaoludele. Kuna kohustustest vabanemine on ausa võlgniku privileeg, jäetakse menetlusest kõrvale isik, kelle käitumine on olnud pahatahtlik ja ausale võlgnikule mitte omane.

Teises peatükis sisustas autor võlgniku kohustused menetluse kestel võrdlevalt teiste töös käsitlevate riikide regulatsioonidega ning kasutas tõlgendamiseks Eesti kohtulahendeid. Lisaks käsitles autor kohustustest vabastamise otsustamist. Pärast viie aasta möödumist võlgniku kohustustest vabastamise menetluse algatamisest otsustab kohus võlgniku taotlusel tema pankrotimenetluses täitmata jäänud kohustustest vabastamise, tehes selle kohta määruse. Kohus keeldub võlgnikku kohustustest vabastamast, kui võlgnik on mõistetud süüdi pankrotikuriteos

või võlgnik on rikkunud süüliselt oma PankrS §-s 173 nimetatud kohustusi ja kahjustanud sellega võlausaldajate huve.

Autor tuvastas alljärgnevad asjaolud ning teeb mõned ettepanekud pankrotiseaduse regulatsiooni muutmiseks ja täiendamiseks. Lähtudes kohustuste olemusest eristas autor varalisi kohustusi ja informatiivset kohustust.

Võlgniku esimeseks varaliseks kohustuseks on kohustus tegeleda mõistlikult tulutoova tegevusega ja, kui sellist tegevust ei ole, siis seda otsida. Mõistlikult tulutoov tegevus vastab võlgniku haridusele, töökogemusele, vanusele, tervislikule seisundile ning arvestada tuleb tööturu ja regionaalsete võimalustega. Hinnang mõistlikule tööle tuleb anda igas menetluses eraldi ning lähtuda tuleb menetluse asjaoludest ja võlgniku isikust. Võlgnik ei pea tegelema erialase tööga, vaid töö eest saadav tasu peaks rahuldama võlgniku igapäevased vajadused ning võimaldama tasuda võlausaldajate nõudeid nii palju, kui ta suudab. Juhul, kui võlgniku töötasu ei ole mõistlikult tulutoov, tuleb võlgnikul teha pingutusi tulutoovama tegevuse otsimiseks. Asjaolu, et võlgnik menetluse alguses tulutoova tegevusega ei tegele, ei ole aluseks menetluse algatamata jätmisel, vaid töötul võlgnikul on kohustus otsida mõistlikult tulutoovat tegevust. Kui töösuhe lõpetatakse võlgnikust mitteoleneval põhjusel, ei loeta seda kohustuste rikkumiseks, kuid võlgnikul tuleb koheselt asuda tööd otsima. Töötamise kohustuse täitmise eesmärgiks on tulu teenimine ja selle arvelt võlausaldajate nõuete rahuldamine. Selle sätte süülisel rikkumisel jäetakse võlgnik kohustustest vabastamata. Kuna kohustustest vabastamise menetluse üheks eesmärgiks on võlausaldajate nõuete rahuldamine, ei ole mõistlikult tulutoova tegevusega tegelemine või selle otsimine võlgniku jaoks liiga koormav. Kohustus on menetluse eesmärkide täitmiseks vajalik.

Teiseks varaliseks kohustuseks on kohustus töö- või teenistussuhtest või muust sarnasest suhtest saadud tulu või ettevõtlusest saadud tulu loovutamine usaldusisikule. Sissetulekuks on töötasu ja sellega sarnased tasu maksmises seisnevad laekumised. Seaduse jõul loetakse võlgniku tulud loovutatuks usaldusisikule. Eelnimetatud tulust peab usaldusisik võlgnikule üle andma 25 protsenti, kohus võib asjaolusid arvestades määrata sellest erineva määra. Tagamaks võlgnikule ja tema ülalpeetavate äraelamiseks vajalikud minimaalsed vahendid, ei arestita sissetulekut ühe kuu eest ettenähtud palga alammäära suurust või vastavat osa nädala või päeva sissetulekust. Arestimisest on välistatud ka nõuded, mis mahuvad ühise nimetaja alla „sotsiaaltoetused“. Kuna kohustustest vabastamise menetluse üheks eesmärgiks on võlausaldajate nõuete rahuldamine, ei

ole sissetuleku loovutamine usaldusisikule võlgniku jaoks liiga koormav. Kohustus on menetluse eesmärkide täitmiseks vajalik.

Kolmandaks varaliseks kohustuseks on pärimise teel saadu väärtusest poole üle andmine usaldusisikule. Võlgnikul on õigus pärandist loobuda, kuna kohustus põhineb omandatud varal, mitte vara omandamise võimaluselt. See tähendab, et võlgnikul ei ole kohustust pärandit vastu võtta, kuid vastuvõtmisel on võlgnikul kohustus loovutada pool usaldusisikule. Vara väärtuse arvestamisel võetakse aluseks vara netoväärtus pärast kohustuste ja realiseerimiskulude maha arvestamist, millest pool tuleb usaldusisikule üle anda. Võlgnikul puudub kohustus mittevaralise asja müügiks, kuid kuna kohustustest vabastamise menetluse perioodil on võlgnikul vara käsutusõigus, tuleb müügi protsess võlgnikul endal läbi viia. Võlgnik võib usaldusisikule üle anda pool mitterahalise asja hinnangulisest väärtusest. Juhul, kui võlgnik pärimise teel saadu väärtusest poolt usaldusisikule üle ei anna, on tegemist kohustuse rikkumisega. Kuna kohustustest vabastamise menetluse üheks eesmärgiks on võlausaldajate nõuete rahuldamine, ei ole pärimise teel saadu väärtusest poole üleandmine usaldusisikule liiga koormav. Kohustus loovutada pärandi väärtusest vaid pool, peaks ajendama võlgniku pärandit vastu võtma. Kohustus on menetluse eesmärkide täitmiseks vajalik.

Informatiivseks on võlgniku kohustus viivitamatult teatada kohtule ja usaldusisikule igast elu- ja tegevuskoha vahetusest, mitte varjama saadud tulusid ning vara, samuti andma kohtu ja usaldusisiku nõudel teavet oma tegevuse või selle otsimise, oma sissetulekute ja vara kohta. Teabe andmise eesmärgiks on teostada järelevalvet võlgniku tegevuse üle ning kontrollida kohustuste täitmist, mille kaudu saavad kohus ja usaldusisik ülevaate võlgniku suhtumisest kohustuste täitmisesse. Teisest küljest on kohustus võlgnikku distsiplineeriva iseloomuga. Sätte sõnastusest ei selgu andmete esitamise viis, kuid autori hinnangul tuleb andmete kontrollitavuse tagamiseks teave esitada kas elektrooniliselt või posti teel. Arvestades, et esitatud andmeid ei pea tõendama ja andmed puudutavad võlgniku jaoks kergesti kättesaadavat isiklikku informatsiooni, on autor seisukohal, et teabe andmine ei ole võlgniku jaoks liiga koormav. Kohustuse süülisel rikkumisel ja võlausaldajate huvide kahjustamisel, keeldub kohus võlgniku kohustustest vabastamast. Kohustus on menetluse eesmärkide täitmiseks vajalik.

Ettepanekud pankrotiseaduse täiendamiseks ja muutmiseks:

- sätestada võlgnikule kohustus püüda saavutada võlausaldajatega kohtuväline kokkulepe enne pankrotiavalduse esitamist. Kohtuvälise kokkuleppe saavutamise eeldus kohustaks

võlgnikku astuma vajalikke samme võlgnevuste lahendamiseks ja nõuaks võlgnikult omaalgatuslikku aktiivset tegevust. Kohtuvälise kokkuleppe saavutamisel puudub vajadus pankrotiavalduse esitamiseks.

- sätestada kohustus finantsnõustamise läbimiseks enne pankrotiavalduse esitamist või menetluse ajal.
- võlausaldajate nõuete katteks makstava summa arvutamine isiku põhiselt. Kohus otsustaks igas menetluses võlausaldajate nõuete katteks makstava summa lähtudes võlgniku sissetulekutest ja väljaminekutest. Kohus annab hinnangu võlgniku väljaminekutele, mis peaksid olema põhjendatud. Selline lahendus tagaks individuaalse lähenemise võlgnikule ning võimaldaks rahuldada võlausaldajate nõudeid suuremas ulatuses.
- pärandvara hulka kuuluva eseme realiseerimata jätmine, kui võlgnikul puuduvad vahendid pärandi hulka kuuluva mitterahalise asja väärtusest poole üleandmiseks. Kui pärandvara hulka kuulub kinnisvara, mille realiseerimisväärtus on madal, kuid oleks sobilik võlgnikule elukohaks, mille tulemusel langeks ära üüri tasumise ja/või transpordikulud, tuleks kaaluda asja müügist loobumist. Seda vaid juhul, kui võlgnikule allesjääva vara eest saaks rahuldada võlausaldajate nõudeid arvestatavas ulatuses

Kokkuvõtvalt järeldeb autor, et töös püstitatud hüpotees - PankrS § 173 sätestatud kohustused on võlgniku jaoks liiga koormavad eduka kohustustest vabastamise menetluse läbiviimiseks- ei leidnud kinnitust. Kohustused põhinevad teatud tegevuse tegemisel, kuid tegevuste aluseks on võlgniku ausus ja koostöö. Kuna kohustustest vabanemine on ausa võlgniku, kes ei ole enda maksejõuetuses süüdi, privileeg, ei ole pankrotiseaduses sätestatud kohustused liiga koormavad eduka menetluse läbiviimiseks.

SUMMARY

DEBTOR'S OBLIGATIONS DURING THE DISCHARGE PROCEEDINGS

Laura Kaal

The following thesis deals with natural persons obligations during the discharge proceedings. To ensure the integrity, the author deals with an exhaustive list of grounds for refusing discharge by reference to the debtor's conduct both before and during bankruptcy proceedings and deciding discharge of residual debt.

The purpose of the present thesis is to define the obligations set out in PankrS § 173 and to assess and draw conclusions whether the obligations are too restrictive for carrying out a successful discharge procedure.

The hypothesis of the thesis – the obligations set out in PankrS § 173 are too restrictive for the debtor to carry out a successful discharge proceedings. To achieve the purpose of the present thesis, the author first outlines the obligations, using comparatively German and US bankruptcy rules and Estonian case law. The author has used qualitative methods to achieve the research objective.

In the first chapter, the author analyses the nature of the discharge procedure and gave an assessment of the grounds for refusing discharge. The release from obligations is for debtors whose economic situation is particularly difficult and the successful passage of the procedure will allow the debtor a *fresh start*. The judge verify the grounds for refusal set out in PankrS § 171 lg 2, whether the debtor's person or his conduct complies with the circumstances. Since the release of obligations is a privilege of an honest debtor, a person whose behavior has been malicious, is excluded from the proceedings.

The second chapter is focused on the debtor's obligations during the discharge proceedings. The author is using comparatively German and US bankruptcy rules and Estonian case law to define the obligations. In the last subchapter the author is dealing with discharge of residual debts. At the request of a debtor, the court shall decide on the release of the debtor from his or her obligations which were not performed during the bankruptcy proceedings by a ruling five years after commencement of the proceedings for the release of the debtor from his or her obligations. A court shall refuse to release a debtor from his obligations if the debtor has been convicted of a bankruptcy offence and the debtor has wrongfully violated his obligations specified in § 173 of this Act and has thereby damaged the interests of the creditors.

The author concluded following and made some recommendations concerning the regulation. Based on the nature of the obligations, the author distinguished material obligations and an informative obligation.

The first material obligation is that a debtor is required to engage in reasonably profitable activity or seek such activity if he or she does not have it. Reasonably profitable activity is related to the debtor's education, work experience, age, health condition and the labor market and regional opportunities. An estimate of reasonably profitable activity must be given in each proceedings separately, also the circumstances of the proceedings and the debtor's personality must be taken into account. The debtor does not need to be engaged in professional work, but the remuneration for work should satisfy the debtor's daily needs and enable him to pay the creditor's claims as much as he can. If the debtor's remuneration is not reasonably profitable, the debtor must make efforts to find a more profitable activity. The purpose of fulfilling the obligation to work is to earn income and satisfy creditor's claims. A court shall refuse to release a debtor from his or her obligations if the debtor has wrongfully violated this provision. Whereas the purpose of the discharge proceedings is to satisfy creditor's claims, the obligations to be engaged in reasonably profitable activity is not too restrictive.

The second material obligation is that the claims on the debtor's income received from an employment or service relationship or any other similar relationship or income received from business shall be deemed assigned to the trusted representative. The trusted representative shall notify the persons obliged to make payments thereof. Income is a salary and similar other payments. The trusted representative shall transfer 25 per cent of the above mentioned income to the debtor. The court may determine a different rate, taking account of the circumstances. In

order to ensure that the debtor and his dependents have the minimum means of subsistence, income shall not be seized if it does not exceed the amount of minimum wages prescribed for one month or a corresponding proportion of income for a week or day. Whereas the purpose of the discharge proceeding is to satisfy creditor's claims, transforming the income to the trusted representative, is not too restrictive.

The third material obligation is that a debtor is required to transfer one-half of the value of the assets received by succession to the trusted representative. The debtor has the right to renounce a succession, since the obligation is based on the acquired property and not on the possibility of acquiring the property. When accepting the succession, debtor has to transfer one-half of the value. The value of the property is calculated on the basis of the net worth of the asset after deducting the liabilities and sales costs. There is no requirement to sell the property, but the debtor has to transfer half of the value of the property to the trusted representative. Whereas the purpose of the discharge proceedings is to satisfy creditor's claims, to transfer one-half of the value of the assets received by succession to the trusted representative, is not too restrictive.

An informative obligation is that a debtor shall notify the court and the trusted representative immediately if he changes residence or place of establishment, shall not conceal the income or assets received, and shall provide information at the request of the court or the trusted representative concerning his activities or seeking for activity and concerning his income and assets. The purpose of this obligation is to supervise the debtor's activities and get an overview of the fulfillment of the obligations. On the other hand, this obligation has a disciplinary nature over debtor. The information must be provided electronically or by post to ensure verifiability of the data. Whereas the debtor is obliged to provide personal information and there is no need to submit supporting documents, the obligation is not too restrictive.

Recommendations concerning the regulation:

- establish an obligation that the debtor must attempt to reach out-of-court settlement with creditors.
- establish a precondition to complete a course concerning personal financial management before applying bankruptcy petition or during the bankruptcy proceedings.
- income, assigned to the trusted representative to satisfy creditors claims, should be calculated separately in each proceedings, taking into account the debtor's income and expenses.

- establish a right to maintain the property, belonging to the estate, when debtor has no financial resources to compensate half of the value of the property, but as a result creditor's claims are satisfied in greater extent.

In summary, the author concluded that the hypothesis in the work was not confirmed. Obligations provided in PankrS § 173 are necessary for the purposes of the discharge proceedings. Obligations are based on certain activities, which are based on the debtor's honesty and cooperation. Discharge of residual debt is a privilege of an honest debtor who is not fraudulently involved in the cause of the insolvency. The obligations set out in the Bankruptcy Act are not too restrictive for a successful discharge proceedings.

KASUTATUD ALLIKATE LOETELU

Teadusraamatud

1. Alekand, A. (2011). *Täitemenetlusõigus*. Teine trükk. Tallinn: Juura.
2. Blum, B. A. (2006). *Bankruptcy and Debtor/Creditor: examples and Explanations*. 4th ed. New York: ASPEN Publishers.
3. Braun, E. (2006). *Commentary on the German Insolvency Code*. Düsseldorf: IDW-Verlag.
4. Gottwald, P. (2010). *Insolvenzrechts-Hanbuch*. 4. Auflage. München: Verlag C.H. Beck.
5. Narits, R. Merusk, K, Madise, Ü jt. (2012). *Eesti Vabariigi põhiseadus. Kommenteeritud Väljaanne*. Kättesaadav: <http://www.pohiseadus.ee/>, 02. märts 2018.
6. Niemi, J., Ramsay, I., Whitford, W., C. (2003). *Consumer Bankruptcy in Global Perspective*. Oxford and Portland, Oregon: Hart Publishing.
7. Reifner, U., Niemi-Kiesiläinen, J., Huls, N., Springeneer, H. (2010). *Overindebtedness in European Consumer Law: Principles from 15 European States*. Norderstedt: Books on Demand GmbH.
8. Ringe, E-G., Gullifer, L., They, P. (2009). *Current Issues in European Financial and Insolvency Law*. Oxford and Portland, Oregon: Hart Publishing.
9. Sootak, J., Pikamäe, P. (2015). *Karistusseadustik: Kommenteeritud väljaanne*. Tallinn: Juura.
10. Vallender, H. (2016). *Discharge of Natural Persons and Release from Debts in individual Member States in the EU*. Judicial Wing of INSOL Europe. Nottingham, Paris: INSOL Europe.
11. Varul, P., Kull, I., Kõve, V., Käerdi, M. (2006). *Võlaõigusseadus I: kommenteeritud väljaanne*. Tallinn: Juura.
12. Varul, P., Kull, I., Kõve, V., Käerdi, M. (2010). *Tsiviilseadustiku üldosa seadus: kommenteeritud väljaanne*. Tallinn: Juura.
13. Jordan, R., L., Warren, W., D. (1995). *Bankruptcy*. Fourth edition. Westbury, New York: The Foundation Press.

14. Epstein, G. D. (2002). *Bankruptcy and Related Law in a Nutshell*. Sixth Edition. Saint Paul, Minnesota: West Group.
15. Stewart, E., C. (1997). *Insolvency Code. Act Introducing the Insolvency Code. German-English Edition with an Introduction to the German Law*. Frankfurt am Main: Fritz Knapp.

Teadusartiklid

16. Ambrasaitė, G., Norkus, R. (2014). Legal Aspects of Insolvency of Natural Persons in the Baltic States.- *Juridica Internationa*, Nr. 21, 176-185.
17. Buckley, F. H. (1994). The American Fresh Start, - *The Southern California Interdisciplinary Law Journal*, Vol. 4, 67-97.
18. Eidenmüller, H. (2018). What is an Insolvency Proceeding? -*American Bankruptcy Law Journal*, Vol. 92, 53-72.
19. Emerson, A., F. (2018). So You Want to Buy a Discharge: Revisiting the Sticky Wicket of Settling Denial of Discharge Proceedings in the Chapter 7 Bankruptcy.- *American Bankruptcy Law Journal*, Vol. 92, 111-139.
20. Kilborn, J. (2004). Innovative German Approach to Consumer Debt Relief: Revolutionary Changes in German Law, and Surprising Lessons for the United States.- *Northwestern Journal of International Law & Business*, Vol. 24, No. 2, 257- 298.
21. Kilborn, J. (2005). Behavioral Economics, Overindebtedness & Comparative Consumer Bankruptcy: Searching for Causes and Evaluating Solutions, - *Emory Bankruptcy Developments Journal*, Vol. 22, 13-46.
22. Kilborn, J. (2012). Still Chasing Chimeras But Finally Slaying Some Dragons In the Quest for Consumer Bankruptcy Reform. - *Loyola Consumer Law Review*, Vol. 25, No. 1, 1-30.
23. Kõve, V. (2014). „Head“ ja „halvad“ võlgnikud ja võlausaldajad, - *Juridica IV*, 299-303.
24. Pargendler, M. (2018). The Role of the State in Contract Law: The Common-Civil Law Divide,- *The Yale Journal of International Law*, Vol. 43, 115-177.
25. Ramsay, I. (2007). Comparative Consumer Bankruptcy. - *University of Illinois Law Review*, 241-274.
26. Ramsay, I. (2017). Towards an International Paradigm of Personal Insolvency Law: A Critical View. - *QUT Law Review*, Vol. 17, No. 1, 15-39.
27. Sleeper, E., W. (1985). Discharge: Sections 727, 524 and 523, - *Bankruptcy Developments Journal*, Vol. 2, 115-132.

28. Varul, P. (2013). Maksejõuetusõiguse areng Eestis. -*Juridica* IV, 234-241.
29. Varul, P. (2008). Pankrotiseaduse uued parandusettepanekud. -*Juridica* VI, 359-368.
30. Tabb, C., J. (2005). Lessons from the Globalization of Consumer Bankruptcy. - *Law and Social Inquiry*, 763-782.
31. Busshardt, H. (2013). Personal bankruptcy laws in Germany: Changes on the way, *Eurofenix Autumn*, 24-25.

Muud allikad:

32. Charles Juntikka & Associates. *What is Chapter 7 Bankruptcy and how will it give me a fresh start?* Kättesaadav: <http://cjalaw.com/chapter-7-bankruptcy-a-fresh-start/>, 28. märts 2018.
33. *Discharge in Bankruptcy - Bankruptcy Basics*. Kättesaadav: <http://www.uscourts.gov/services-forms/bankruptcy/bankruptcy-basics/discharge-bankruptcy-basics>, 12. aprill 2018.
34. Ermel, T. *Maksejõuetusõiguse revisjon. Pankrotiseadus 11 ja 12 peatükk analüüs*. Kättesaadav: https://www.just.ee/sites/www.just.ee/files/tanel_ermel_analuus-kontseptsioon.pdf, 05. aprill 2018.
35. Euroopa Komisjon. *Komisjoni soovitus äritegevuse ebaõnnestumist ja maksejõuetust käsitleva uue lähenemisviisi kohta*. C(2014), Brüssel 2014.
36. European Commission. (2016) *Study on a new approach to business failure and insolvency. Comparative legal analysis of the Member States, relevant provisions and practices*, No. JUST/2014/JCOO/PR/CIVI/0075, Brussels.
37. Kohtutäiturite ja pankrotihaldurite koda. Kättesaadav: <http://www.kpkoda.ee/content/avaliku-poole-lingid/kkk>, 29. märts 2018.
38. Kriibi, P., Liin, S. (2016) *Maksejõuetuse revisjoni lähteülesande projekt*. Kättesaadav: https://www.just.ee/sites/www.just.ee/files/maksejõuetusõiguse_revisjoni_lahteulesanne_loplik_13.06.2016.pdf, 09. november 2017.
39. Loide, L. *Arvamuse esitamine maksejõuetusõiguse revisjoni ettevalmistamisele*. Kättesaadav: https://www.just.ee/sites/www.just.ee/files/tartu_maakohtu_ettepanekud.pdf_-_blank, 01. september 2017.
40. Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium. (2014) *Kiirlaenu- ja ettepanekud*. Kättesaadav: https://www.mkm.ee/sites/default/files/kiirlaenu_ ja_ettepanekud.pdf,

september 2017.

41. O'Neill, B. (2014) *A Minimum Standard for Debt Discharge in Europe?* Kättesaadav: <https://www.terralex.org/publication/p651d0c7295/a-minimum-standard-for-debt-discharge-in-europe>, 20. veebruar 2018.
42. Pankrotiseaduse eelnõu seletuskiri. 2002.
43. *Principles of European Contract Law*. Kättesaadav: https://www.trans-lex.org/400200/_/pecl/, 25. veebruar 2018.
44. *Nõustamisteenused*. Eesti Töötukassa. Kättesaadav: <https://www.tootukassa.ee/content/teenused/noustamisteenused>, 09. aprill 2018.
45. Võlgade ümberkujundamise ja võlakaitse seaduse eelnõu seletuskiri. 2010.

Eesti õigusaktid

46. Eesti Vabariigi põhiseadus. RT I, 15.05.2015, 2.
47. Karistusseadustik. RT I, 30.12.2017, 29.
48. Pankrotiseadus. RT I, 26.06.2017, 29.
49. Pärimisseadus. RT I, 10.03.2016, 16.
50. Tsiviilkohtumenetluse seadustik. RT I, 04.07.2017, 31.
51. Tsiviilseadustiku üldosa seadus. RT I, 20.04.2017, 21.
52. Töölepingu seadus. RT I, 28.12.2017, 43.
53. Töötasu alammäära kehtestamine. RT I, 23.12.2017, 49.
54. Täitemenetluse seadusti. RT I, 03.04.2018, 24.
55. Võlaõigusseadus. RT I, 31.12.2017, 8.

Teiste riikide õigusaktid

56. Bürgerliches Gesetzbuch. 18.08.1896.
57. Insolvenzordnung. 05.10.1994.
58. Kündigungsschutzgesetz. 10.08.1951.
59. Sozialgesetzbuch. 27.12.2003.
60. Strafgesetzbuch. 15.05.1871.
61. U.S. Code.
62. Zivilprozessordnung. 12.09.1950.

Eesti kohtulahendid

63. RKTKm 3-2-1-49-16

64. RKTkm 3-2-1-31-16
65. RKTkm 3-2-1-124-16
66. Riigikohtuniku Malle Seppiku eriarvamus tsiviilasjas nr 3-2-1-31-16
67. RKTkm 3-2-1-141-16
68. RKTkm 3-2-1-155-16
69. RKTkm 3-2-1-166-16
70. RKTkm 2-16-12972
71. RKTkm 3-2-1-19-16
72. RKTkm 3-2-1-62-15
73. TMK 2-14-52516
74. RKTkm 3-2-1-46-13
75. RKTkm 3-2-1-1-13
76. HMK 2-13-41547
77. RKTkm 3-2-1-121-11
78. TlnRnK 2-11-22987
79. HMK 2-11-29588
80. VMK 2-11-37217
81. HMK 2-11-48242
82. TrtRnK 2-09-3606
83. TlnRnK 2-08-87176
84. TlnRnK 2-08-53110